

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brněnské vilové kvarteto a potenciál jejich zahrad

Brno Villa Quartet and Their Gardens Potential

Mgr. Jan Sobotka

Vedoucí práce: PhDr. Hana Havlůjová, Ph.D.

Studijní program: Edukace a interpretace v oblasti kulturního dědictví

Studijní obor: N EIKD P

Odevzdáním této diplomové práce na téma „*Brněnské vilové kvarteto a potenciál jejich zahrad*“ potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. července 2022

Mgr. Jan Sobotka

Na tomto místě bych chtěl poděkovat své vedoucí PhDr. Haně Havlůjové, Ph.D. za její vstřícný přístup, trpělivost, ochotu a veškeré rady, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout. Současně děkuji Mgr. Kateřině Konečné a všem zaměstnancům vily Stiassni v Brně za přátelský přístup během vzniku průvodcovského textu a připomínky pro vylepšení sylabu. Velké díky patří také Bc. Anně Fišerové, Bc. Anetě Krsové, Mgr. et Mgr. Mirce Salavové a Martinu Buřiči za podporu a pomoc. Během celého studia mi byli oporou a inspirací, bez které bych tuto práci nedopsal.

ABSTRAKT

Předkládaná diplomová práce „*Brněnské vilové kvarteto a potenciál jejich zahrad*“ sleduje čtyři brněnské vilové zahrady, které jsou v současné době přístupné široké veřejnosti. Představuje jednotlivé zahrady a pozoruje jejich změny a využití v průběhu času. Brněnské vilové kvarteto označuje čtveřici brněnských vil, které vznikly na přelomu 19. a 20. století. Jedná se o jediné soukromé domy přístupné veřejnosti jako součást kulturního dědictví. Práce si pokládá otázku, do jak velké míry je se zahradami pracováno jako prostorem pro prezentaci vilových objektů, nebo je prostor prezentován jako památka zahradního umění. Jedná se o srovnání jednotlivých zahrad a jejich prezentace kategorií samoobslužné prohlídky, lektorované aktivity, doprovodné sezónní akce a využití moderních technologií. Druhá část práce je více zaměřena na zahradu vily Stiassni. Po charakteristice zahrady je představen návrh průvodcovského textu pro zahradu vily Stiassni. Tento sylabus se stane základem nových komentovaných prohlídek. Za pomoci lektorovaného výkladu je se zahradou nakládáno jako památkou zahradního umění. Vila Stiassni pod správou Národního památkového ústavu tak bude prvním domem v brněnském vilovém kvartetu, který nabídne návštěvníkům komentované prohlídky zaměřené na zahradu. Historické zahrady jsou v České republice populárním cílem turistů, bohužel moderní zahrady u nás nejsou prezentovány jako památky zahradního umění. Brněnské vilové kvarteto má unikátní zahrady, kterým byla navracena původní podoba, ale jsou pouze estetickým doplněním staveb.

KLÍČOVÁ SLOVA

edukace, historie, prezentace, Brno, zahrada, zahradní architektura, brněnské vilové kvarteto, vila Stiassni

ABSTRACT

The presented diploma thesis "Brno Villa Quartet and Their Gardens Potential" follows four villa gardens in Brno that are currently open to the public. It presents individual gardens and observes their changes and use over time. Brno Villa Quartet refers to four Brno villas that were built at the turn of the 19th and 20th centuries. These are the only private houses accessible to the public as part of cultural heritage. The work asks the question to what extent gardens are used as a space for presentation of villa buildings, or the space is presented as a monument of garden art. It is a comparison of individual gardens and their presentation in the category of self-service tours, tutored activities, accompanying seasonal events and the use of modern technologies. The second part of the work is more focused on the garden of Villa Stiassni. After the description of the garden, a draft guide text for the garden of Villa Stiassni is presented. This syllabus will become the basis of new guided tours. With help of a lecturer's explanation, the garden is treated as a monument of garden art. Villa Stiassni, under the management of the National Monument Institute, will thus be the first house in the Brno Villa Quartet to offer visitors guided tours focused on the garden. Historical gardens are a popular destination for tourists in the Czech Republic, unfortunately, modern gardens are not presented as monuments of garden art. Brno Villa Quartet has unique gardens that have been restored to their original form, but they are only an aesthetic addition to the buildings.

KEYWORDS

education, history, presentation, Brno, garden, garden architecture, Brno villa quartet, villa Stiassni

Obsah

Úvod	6
1 Potenciál prezentace památek zahradního umění	9
1.1 Způsoby prezentace památek zahradního umění	12
2 Brněnské vilové kvarteto	14
2.1 Vila Löw-Beer	14
2.2 Jurkovičova vila	17
2.3 Vila Stiassni	22
2.4 Vila Tugendhat	26
3 Využití vilových zahrad	32
3.1 Samoobslužné prohlídky	32
3.2 Lektorované aktivity	33
3.3 Doprovodné sezónní akce	36
3.4 Využití moderních technologií	38
4 Sestavení sylabu pro zahradu vily Stiassni	40
4.1 Charakteristika zahrady	40
4.2 Plán interpretace	41
4.3 Trasa prohlídky	45
4.4 Návrh sylabu	48
Závěr	56
Seznam použitých informačních zdrojů	59

Úvod

Druhé největší město České republiky zažilo svůj velký rozvoj v devatenáctém a dvacátém století. Bouřlivé období průmyslové revoluce, Belle Époque, Velká válka, čas meziválečné prosperity, druhá světová válka i dramatické poválečné události, to vše formovalo podobu Brna a je součástí jeho vizuální historie. Svým způsobem zvláštní jsou oblasti vilkové zástavby, které vznikaly v několika etapách po celé devatenácté i dvacáté století. Představovaly úspěch movitých vrstev, které se rozhodly přesunout do pohodlných objektů v klidném prostředí nedaleko od hlučného centra. Dnes tvoří vilové čtvrti část brněnské identity. Navštěvníkům nabízí ideální příležitost sledovat přechod mezi jednotlivými architektonickými směry a dobovými tendencemi. I přes ohromné množství vilových domů v Brně je možné navštívit pouze čtyři z nich. Brněnské vilové kvarteto se stalo společným označením čtyř domů rozdílných svým osudem, stylem i využitím.

Vily však nejsou pouhé budovy. Jedná se o impozantní stavby citlivě zasazené do krajiny, která utváří jejich ráz. Architekti věnovali okolí vil, tedy jejich zahradám stejnou pozornost jako domu samotnému. Zahrady tak nejsou pouhými prostory u domů, ale můžeme je řadit mezi památky zahradního umění. Mezi brněnskými vilami si významnější pozici vydobyla pouze vila Tugendhat zapsaná v roce 2001 na Seznam světového dědictví UNESCO. Čím méně jsou veřejnosti známé ostatní vily, o to méně se mluví o jejich zahradách. Cílem této práce je zaměřit se na samotný prostor doplňující hmotu budov a podívat se na to, jak se s památkou zahradního umění pracuje a jak je tento méně známý pohled prezentován široké veřejnosti. Práce má za úkol podívat se na zahrady brněnského kvarteta a představit, zda se s nimi pracuje jako se samostatnými památkami zahradního umění a pokud ano, tak jakou formou. Druhá část se zabývá představením návrhu průvodcovského textu pro komentované prohlídky zahrady vily Stiassni. Vedení vily se dlouhodobě snaží podpořit prezentaci zahrady a vytvořit druhý prohlídkový okruh zaměřený na areál jako památku zahradního umění. Areál je skvělou možností, jak představit dobu svého vzniku, změny ve společnosti a vnímání prostoru.

Historické zahrady, parky a další památky zahradního umění zažívají zvyšující se zájem široké veřejnosti. V českém prostředí se ovšem tato globální vlna popularity projevuje

pouze v náznacích a instituce zatím nejsou více připraveny na ni reagovat. Jako jedinou výraznější instituci pracující s problematikou prezentace zahradního umění můžeme jmenovat Národní památkový ústav, přesněji Metodické centrum zahradní kultury v Kroměříži. Jejich knihy o prezentaci a interpretaci památek zahradního umění jsou v Česku výjimečné.¹ Ze zahraniční literatury si nejvýznamnější postavení drží Velká Británie. Problematikou se tamní odborníci zabývají již desetiletí a mohou sdílet své zkušenosti nejen v Evropě, ale po celém světě.

V tématu dominují především evropské země, což je zapříčiněno množstvím památek zahradního umění, které se v Evropě dochovaly. Většina pozornosti je věnována historickým zahradám z období od 15. do 19. století, především geometrickým zahradám francouzského typu a anglickým krajinářským parkům. Zahrady vzniklé ve dvacátém století se už netěší tak velkému zájmu odborníků ani široké veřejnosti.

Pramennou základnu práce tvoří především informace, se kterými se může návštěvník seznámit na internetových stránkách jednotlivých institucí. Pracuje se s nabídkou edukačních programů pro různé věkové skupiny nabízené široké veřejnosti. Důležitou část tvoří také vlastní průchod jednotlivými zahradami a porovnání jejich popisu s aktuálním stavem či dobovými fotografiemi. Zahradní areály byly sledovány v období od září 2021 do června 2022, kdy byly navštíveny různé kulturní akce v jednotlivých zahradách.

První kapitola bude věnována prezentaci památek zahradního umění v obecné rovině. V českém prostředí se nejedná o všeobecně známé téma, proto je vhodné představit možnosti. Kapitola se bude zabývat potenciálem, který mohou zahrady poskytnout pro interpretaci. Práce se zabývá čtyřmi specifickými zahradami, které spojuje místo vzniku, Brno, ovšem stylově, koncepčně i historicky se jedná o odlišné areály vznikající v různých dobách a s různým záměrem. Druhá kapitola představí osud jednotlivých vil brněnského kvarteta

¹ Viz. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. Způsoby edukačního využití památek zahradního umění. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015. ISBN 978-80-7480-029-0.; HUDEC, Petr, ed. Pomůcky pro realizaci edukačních aktivit v památkách zahradního umění. Praha: Národní památkový ústav, 2016. ISBN 978-80-7480-067-2.; HAVLŮJOVÁ, Hana a Petr HUDEC, ed. Památková edukace v historických zahradách a parcích: příklady dobré praxe. Praha: Národní památkový ústav, 2018. ISBN 978-80-7480-125-9.

a seznámí se základní koncepcí a kompozicí jednotlivých areálů. Poté co se čtenář seznámí s možnostmi, jak vilové zahrady využívat i samotnými zahradami v Brně bude další kapitola představovat souhrn využití jednotlivých zahrad. Praktická část práce se zaměří na zlepšení prezentace jedné z památek zahradního umění – zahradu vily Stiassni. V samostatné části bude představen návrh průvodcovského sylabu pro komentované prohlídky.

Z hlediska použité terminologie mohou být pro čtenáře matoucí možnosti, jak pojmenovat hlavní studovaný objekt. V rámci české literatury se nejčastěji setkáváme s označením historická zahrada. Publikace ale pracují i s označením památka zahradního umění, zahrada, prostor, areál, zázemí domu, okolní krajina či příroda. Práce využívá většinou z těchto výrazů a vnímá je jako synonyma. V zahraniční literatuře se můžeme setkat s rozdílným významem pojmů, kdy většina z nich zastřešuje historické zahrady ovšem v případě zázemí domu, okolní krajiny a přírody se už nebavíme pouze o památkách zahradního umění, ale také o krajině bez zásahu člověka s estetickým účelem.

1 Potenciál prezentace památek zahradního umění

Jeden z nejvýraznějších autorů oboru interpretace, Freeman Tilden (1883-1980) definuje interpretaci takto: „vzdělávací aktivita, jejímž cílem je odkrýt hlubší smysl a vztahy s pomocí původních předmětů, přímé zkušenosti a ilustrativních prostředků, spíše než pouhým předáním informace.“² I v pozdějších definicích se vždy setkáváme především s důrazem na pojmy, které nelze kvantifikovat – hlubší smysl, duchovní obsah, kouzlo, krása, inspirace, umění. Interpretace pracuje s faktickými informacemi, ale není pouhým předáváním, nýbrž snahou o „odhalení“ založené na informaci. Interpreti se snaží návštěvníkovi něco sdělit, zaujmout ho a přesvědčit, aby se zajímal o další informace. Interpretace má vzdělávat návštěvníky, ale nenásilným a neformálním způsobem. Provokuje jejich zájem, odkrývá souvislosti a hledá vztah, zároveň však interpretace nezahluje, nenudí ani nepoučuje.³

Historické zahrady jsou nedílnou součástí širokého okruhu kulturní krajiny. Jsou součástí našeho kulturního dědictví stejně jako historická města, architektonická díla či literatura. Obecná definice podle Mezinárodní charty o historických zahradách říká: „Historická zahrada je architektonická a vegetační kompozice, jež je z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významná. Historická zahrada je architektonická kompozice, jejíž materiál je především rostlinný, tudíž živý a jako takový pomíjející a obnovitelný.“⁴ Je důležité ocenit sociální a ekologickou roli v krajině a jedinečnost související s kulturním dědictvím. Památky zahradního umění jsou důležitou součástí kulturního dědictví. Zůstávají mementem minulých století. Jejich stav a charakter odráží dobu vzniku i navzdory změnám ve městském i venkovském prostředí v průběhu času.⁵

² MEDEK, Michal, Blažena HUŠKOVÁ, Ladislav PTÁČEK a kol. *Čítanka interpretace*. Sdružení pro interpretaci místního dědictví ČR, z. s. 2016, s. 9. Dostupné z <https://dobrainterpretace.cz/zdroje-informaci>.

³ PTÁČEK, Ladislav a Tomáš RŮŽIČKA, ed. *Jak pře(d)kládat svět: základy dobré interpretace*. Brno: Nadace Partnerství, 2012, s. 7-11. ISBN 978-80-904918-5-4.

⁴ POLÁKOVÁ, Jana, ed. *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2007, s. 128. ISBN 978-80-87104-14-9.

⁵ HODOR, Katarzyna, Łukasz PRZYBYLAK, Jacek KUŚMIERSKI a Magdalena WILKOSZ-MAMCARCZYK. *Identification and Analysis of Problems in Selected European Historic Gardens during the*

Zahrady v posledních desetiletích zažívají období prosperity a zájmu a jejich návštěva se stává tradiční volnočasovou aktivitou. Se zvýšením atraktivity se objevuje potřeba více pečovat o rozvoj znalostí a ocenění minulosti. Interpretace odhaluje návštěvníkům význam dědictví a zdůrazňuje jeho kulturní, estetické a historické hodnoty. Zároveň funguje jako nástroj pro zlepšení zážitků návštěvníků a přeměnu památek na atraktivní turistické destinace. Historické zahrady v tomto ohledu nejsou výjimkou a mají velký potenciál přitáhnout návštěvníky.⁶

Historické zahrady byly studovány již v 16. století, což dokládají smlouvy o výstavbě a jejich následné údržbě. V 18. století začalo být umění zahradního designu a péče považováno za vědu. Dnes jsou historické zahrady oceňovány pro svou společenskou, estetickou, environmentální a kulturní roli, architektonické či percepční kvality. Navzdory rozdílům v měřítku, původu a umístění tvoří unikátní kulturní statky. Ochrana a konzervace historických zahrad byla doplněna o umění vzpomínání a kurátorství vedoucí k určité „muzealizaci“ zahrad. To se odráží v mnoha různých formách ochrany přírody a památek, které se snaží zachovat rostlinné exempláře, zahradní kompozice či celé krajiny v nezměněné podobě. Jejich konzervátoři používají podrobné strategie a plány ochrany a konzervace, pokyny pro restaurování a postupy při zpřístupnění zahrad veřejnosti. Ze zahrad, děl přírody a člověka, se tak staly „skanzeny“, prezentující atmosféru v době vzniku.⁷

Pro památky zahradního umění platí stejná pravidla jako pro další segmenty kulturního dědictví. Důležité je pro památku vytvořit vhodný marketing. Bez kvalitní propagace a komplexního marketingu budou snahy o kvalitní prezentaci, a především využití památek zahradního umění málo úspěšné. Hodnota památky je vnímána veřejností i podle toho,

COVID-19 Pandemic. *Sustainability*. 2021, **13**(3), s. 2. ISSN 2071-1050. Dostupné z: doi:10.3390/su13031332.

⁶ HRISTOV, Dean, Nikola NAUMOV a Petia PETROVA. Interpretation in historic gardens: English Heritage perspective. *Tourism Review*. 2018, **73**(2), s. 199-200. ISSN 1660-5373. Dostupné z: doi:10.1108/TR-04-2017-0067.

⁷ HODOR, Katarzyna, Łukasz PRZYBYLAK, Jacek KUŚMIERSKI a Magdalena WILKOSZ-MAMCARCZYK. Identification and Analysis of Problems in Selected European Historic Gardens during the COVID-19 Pandemic. *Sustainability*. 2021, **13**(3), s. 1-3. ISSN 2071-1050. Dostupné z: doi:10.3390/su13031332.

čím dané společnosti přispívá. Na jedné straně je tak třeba zvyšovat zájem a poptávku. Na druhou stranu je potřeba zabránovat snižování autentických hodnot památky spojené s masovou turistikou.⁸ Florentská charta upozorňuje: „*Je nutné podněcovat zájem o historické zahrady veškerými prostředky, vhodnými pro zhodnocení tohoto typu kulturního dědictví a pro jeho lepší poznávání a ocenění: podpora vědeckého výzkumu, mezinárodní výměna a šíření informací, publikování odborných a popularizačních děl, iniciativa pro kontrolované zpřístupnění historických zahrad veřejnosti, vedení obyvatelstva k respektování přírody a historického, respektive kulturního dědictví prostřednictvím sdělovacích prostředků.*“⁹

V zahraničí, především v Anglii ale i v dalších západoevropských státech, je zcela běžné pracovat s vícevrstevnou prezentací historických zahrad a jejich aktivním využíváním ke vzdělávání. Na našem území se tyto snahy objevují velice pozvolna. Vývoj v českém prostředí zasáhla skutečnost, že pojmy zahradní kultura a zahradní umění v naší zemi po polovině 20. století téměř mizí z obecného povědomí. Právě malá informovanost o významu a hodnotách potlačila společenskou poptávku na minimum. I v dnešní době jsou především prezentovány funkce rekreační a biologické. Umělecké kvality a edukační potenciál památek zahradního umění bývají oceňovány a využívány méně často.¹⁰

V českém prostředí nemá diskuse o vytváření prohlídkových tras ve významných historických zahradách a parcích výrazné postavení. V posledních třech dekádách však trasy postupně organicky vznikají. V prvních dvou desetiletích po Sametové revoluci se jednalo spíše o spontánní procesy, které významněji neodrážely teorii památkové péče (např. plavba

⁸ KŘESADLOVÁ, Lenka. Od člověka k návštěvníkovi aneb Potřeba propagace památek zahradního umění. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 19. ISBN 978-80-7480-028-3.

⁹ POLÁKOVÁ, Jana, ed. *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2007, s. 137. ISBN 978-80-87104-14-9.

¹⁰ KŘESADLOVÁ, Lenka. Současný stav prezentace, propagace a interpretace památek zahradního umění v ČR. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 10-12. ISBN 978-80-7480-028-3.

lodí v zámeckém parku v Lednici jako možnost sledovat salety v zahradě).¹¹ V posledním desetiletí se postupně začínají aplikovat interpretační postupy a mnoho památek nabízí prohlídky svých zahrad či parků.¹²

1.1 Způsoby prezentace památek zahradního umění

Existují různé klasifikace možností, jak prezentovat památky zahradního umění. V českém prostředí se prosadilo dělení na samoobslužné prohlídky, lektorované aktivity, doprovodné sezónní akce, prezentace za využití moderních technologií a prezentace prostřednictvím expozice muzejního typu.¹³ V případě samoobslužných prohlídek mají nezastupitelné místo informační a orientační systémy. Panel s půdorysným plánem obsahující legendu se zajímavými návštěvnickými cíli v areálu. Zároveň může sdělovat stručné informace o slohovém zařazení a vývoji areálu. Tabule u vstupu (vstupů) by měla obsahovat i pravidla chování a upozornění na omezení některých činností. V případě nadregionální důležitosti zahrady by měla být dostupná i cizojazyčná varianta. Pro předávání interpretovaných informací jsou velmi vhodné tištěné publikace ve formě průvodců zahradou. Ty se mohou svojí formou velice lišit, od jednoduchých letáků po obsáhlé knihy. Pro dětské návštěvníky je vhodné zařadit samoobslužné pracovní listy s praktickými úkoly.¹⁴ Další formou může být tvorba naučné stezky. Tento způsob bývá nejčastěji využíván při prezentaci různých druhů dřevin v parcích a zahradách.¹⁵

¹¹ HÁJEK, Tomáš, Kamila, SVOBODOVÁ, Sylvie, MAJEROVÁ. Principles for designing tour routes in a historic garden and park. *Journal of Landscape Studies*. 2010, 3, s. 193-194.

¹² Zmiňme například SZ Veltrusy, Květnou zahradu Kroměříž, zámek Dobříš, SZ Lysice či speciální prohlídky konané v rámci různých akcí po celé ČR.

¹³ Viz. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby edukačního využití památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015. ISBN 978-80-7480-029-0.

¹⁴ Z velkého množství míst, které pracovní listy pro děti nabízejí zmiňme SHZ Český Krumlov, SZ Slatiňany, zámek Slavkov, SZ Kratochvíle či Květná zahrada Kroměříž.

¹⁵ KŘESADLOVÁ, Lenka a Marek ELRICH. Samoobslužné prohlídky památek zahradního umění. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 45-53. ISBN 978-80-7480-028-3.

Do lektorovaných aktivit se řadí způsoby interpretace památek zahradního umění, na kterých se aktivně, v reálném čase a za přímého kontaktu s návštěvníky podílí lektor. Nejčastěji jde o komentovanou prohlídku s průvodcem. Tato forma bývá zaměřená na předávání informací, ale nachází se zde možnost aktivně reagovat na otázky účastníků a vést diskusi nad různými tématy.¹⁶ Doprovodné sezónní akce jsou pak především různými slavnostmi v historických zahradách. Účastníci mají možnost sledovat a objevovat nejen daný areál, ale také zesíleně vnímat atmosféru prostoru. Pořádáním kulturních akcí však nesmí být ohrožena autenticita a výpovědní hodnota zahrady. Využití by se mělo podřídit památce zahradního umění a respektovat její charakteristické rysy.¹⁷

Moderní technologie přinášejí nové možnosti, jak prezentovat. V případě památek zahradního umění se především osvědčily samostatné webové stránky, sociální sítě, mapové servery či mobilní aplikace. Svě místo si vydobily GR kódy, které mají výhodu jednoduchosti, univerzálnosti a bezplatnosti na úrovni poskytovatele i uživatele.¹⁸ Mimo samotné místo památek zahradního umění se využívá také expozice muzejního typu. V tomto případě se využívají zahradní stavby – oranžerie, zahradní pavilony apod. Často jsou využívány i prostory v zámeckých budovách.¹⁹

¹⁶ HUDEC, Petr. Lektorované aktivity v památkách zahradního umění. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 55. ISBN 978-80-7480-028-3.

¹⁷ OLŠAN, Jiří. Doprovodné sezónní akce – Slavnosti v historických zahradách. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 57-63. ISBN 978-80-7480-028-3.

¹⁸ KADLUBIEC, Radek. Využití moderních technologií při prezentaci památek zahradního umění. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 67-74. ISBN 978-80-7480-028-3.

¹⁹ ZATLOUKAL, Ondřej. Prezentace památek zahradního umění prostřednictvím expozice muzejního typu. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 75-82. ISBN 978-80-7480-028-3.

2 Brněnské vilové kvarteto

Výraz brněnské vilové kvarteto pod sebou spojuje čtveřici rodinných vil v Brně, které může široká veřejnost navštívit. Jsou unikátními ukázkami individuální rodinné výstavby v období moderny a secese i meziválečné avantgardy. Jmenovitě jde o vilu Löw-Beer, Jurkovičovu vilu, vilu Stiassni a vilu Tugendhat. Poslední z jmenovaných byla v roce 2001 zapsána do seznamu světového dědictví UNESCO.²⁰

2.1 Vila Löw-Beer

Nemovitost na Drobného 22 (dříve Sadová – Parkstrasse) si v roce 1903 zakoupil podnikatel Moritz Furhmann. Rozhodl se zde vystavět mezi roky 1903-1904 rodinou vilu podle projektu vídeňského architekta Alexandra Neumanna.²¹ Velkolepě pojatý dům vznikl na úpatí svahu nad Lužánkami, kde byla v šedesátých letech 19. století založena první vilová kolonie v Brně.²² Podle obecního věstníku pro zemské hlavní město Brno byly v této jednopatrové vile čtyři byty – čtrnáct pokojů a sedm kabinetů, tři kuchyně, dvě koupelny a šest záchodů.²³ Uliční a zahradní průčelí zdobí secesní rostlinný štukový dekor a ve spodní části pásová

²⁰ KORYČÁNEK, Rostislav, Vlasta LOUTOCKÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Andrea PTÁČKOVÁ, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Löw-Beer, Jurkovič, Stiassni, Tugendhat: brněnské vilové kvarteto*. Brno: Muzeum města Brna pro statutární město Brno a Jihomoravský kraj ve spolupráci s Domem umění města Brna, Moravskou galerií v Brně, Muzeem Brněnska a Národním památkovým ústavem, 2015, s. 1. ISBN 978-80-86549-26-2.

²¹ Alexander Neumann (1861-1947) zpočátku navrhoval bytové domy ve Vídni, ale brzy začal projektovat soukromé rezidence po celé monarchii.

²² ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar a Petra SVOBODOVÁ. *Löw-Beerovy vily*. ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar, ed. *Löw-Beerovy vily a historie jedné podnikatelské rodiny*. Boskovice: MAS Boskovicko Plus, 2014, s. 50. ISBN 978-80-260-6713-9.

²³ SVOBODOVÁ, Petra. *Vila Alfreda Löw-Beera v Brně*. HANÁK, Jaromír, ed. *Rodinné domy Löw-Beerů: Brněnec, Brno, Půlpecen, Svitávka*. Rajhrad: Muzeum Brněnska, 2016, s. 45. ISBN 978-80-906196-6-1.

rustika. Podobný styl byl využit i na stěnách a stropěch ve vnitřních prostorech včetně truhlářských konstrukcí. Secesními vegetativními motivy je dekorována také keramická dlažba a litinové zábradlí schodiště.²⁴

Po Fuhrmannově smrti prodali v srpnu 1913 jeho dědicové vilu za 290 tisíc korun textilnímu průmyslníkovi Alfredu Löw-Beerovi. V té době sídlil Alfred Löw-Beer s rodinou v tzv. malé vile ve Svitánce postavené v roce 1906. Odtud se Alfred Löw-Beer se svojí ženou Mariannou (rozenou Widmanovou) a třemi dětmi, Maxem, Gretou a Hansem, přestěhoval do Brna. Ve třicátých letech prodělala vila částečnou úpravu. Především byl upraven prostor centrální schodišťové haly s mramorovým krbem. Detailní rozsah těchto úprav však do dnešní doby není znám.²⁵

Luxusně vybavenou opravenou vilu musela židovská rodina velice brzo opustit. Alfred Löw-Beer byl už v březnu 1939 zatčen, při útěku následně zemřel. Po zřízení Protektorátu Čechy a Morava byl v květnu roku 1939 majiteli opuštěné nemovitosti ustanoven důvěrník, kterým se stal profesor Alfred Watzke z Brna spravující textilní firmu Moses Löw-Beer. V únoru roku 1940 zabavili vilu nacisté pro potřeby tajné státní policie a v lednu 1942 byl dům převeden do vlastnictví Velkoněmecké říše. Na jaře 1945 byla vila během osvobozování Brna poničena několika přímými zásahy bomb. Gestapo stihlo celou vilu ještě před opuštěním vydrancovat. Po roce 1945 byla nad objektem ustanovena národní správa. V roce 1954 se dům stal majetkem Československé republiky.²⁶ Od roku 1962 sídlil ve vile domov

²⁴ KORYČÁNEK, Rostislav, Vlasta LOUTOCKÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Andrea PTÁČKOVÁ, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Löw-Beer, Jurkovič, Stiassni, Tugendhat: brněnské vilové kvarteto*. Brno: Muzeum města Brna pro statutární město Brno a Jihomoravský kraj ve spolupráci s Domem umění města Brna, Moravskou galerií v Brně, Muzeem Brněnska a Národním památkovým ústavem, 2015, s. 7. ISBN 978-80-86549-26-2.

²⁵ ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar a Petra SVOBODOVÁ. *Löw-Beerovy vily*. ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar, ed. *Löw-Beerovy vily a historie jedné podnikatelské rodiny*. Boskovice: MAS Boskovicko Plus, 2014, s. 19-20. ISBN 978-80-260-6713-9.

²⁶ KORYČÁNEK, Rostislav, Vlasta LOUTOCKÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Andrea PTÁČKOVÁ, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Löw-Beer, Jurkovič, Stiassni, Tugendhat: brněnské vilové kvarteto*. Brno: Muzeum města Brna pro statutární město Brno a Jihomoravský kraj ve spolupráci s Domem umění města Brna, Moravskou galerií v Brně, Muzeem Brněnska a Národním památkovým ústavem, 2015, s. 7-8. ISBN 978-80-86549-26-2.

mládeže.²⁷ V roce 2001 byla vila převedena do majetku Jihomoravského kraje a od roku 2012 je ve správě Muzea Brněnska, příspěvkové organizace.²⁸

Od padesátých let do konce 20. století vila neprošla zásadními stavebními změnami. Díky dochovaným stavebním konstrukcím a dalším prvkům se tak mohla stát kulturní nemovitou památkou už v roce 1958. V letech 2013-2014 proběhla kompletní rekonstrukce. Zároveň probíhala rekonstrukce zahradního domku v areálu vily. V roce 2015 byla veřejnosti zpřístupněna zahrada a zahradní domek o rok později byla ve vile otevřena muzejní expozice „Svět brněnské buržoazie mezi Löw-Beer a Tugendhat“.²⁹

2.1.1 Zahrada vily Löw-Beer

Zahrada vily Löw-Beer bývá charakterizována jako příklad secesní zahrady. Bohužel do dnešní doby není znám její autor. Díky dochované fotodokumentaci však lze doložit hlavní záměr. Prostor byl ztvárněn, aby navazoval především na pravidelný parter zahrady odkazující k anglické krajinářské škole, která v této době reagovala na drobnější měřítko měšťanských zahrad. Základem byla rozlehlá trávnicková plocha lemovaná po obou stranách stromy tvořícím přirozené oddělení od okolních pozemků. Zahrada byla protkána systémem jednoduchých, pravděpodobně pískovaných, cest. Důležitým prvkem byl spodní parter před domem, doplněn dle dobové módy o dřevinu s převislou korunou a světlými pergolami. Prostor byl pojat symetricky s centrální kašnou. Ke kašně se scházelo z terasy domu, využívané pro osluněné posezení. V rámci dobových zvyklostí nebyly jednotlivé výrazné body zahrady

²⁷ Vzpomínky pamětnic a pamětníků na dobu, kdy pobývali ve vile, byly v roce 2021 knižně vydány v rámci výstavy konané ve vile. Viz. ČERNÁ, Jana a Michaela MURA. *Vila Löw-Beer, internát: vzpomínky na domov mládeže*. Brno: Muzeum Brněnska, p.o., 2021. ISBN 978-80-907655-6-6.

²⁸ SEDLÁK, Jan. *Slavné brněnské vily: 77 domů s příběhem*. Brno: Foibos Books, 2013, s. 58-59. ISBN 978-80-87073-62-9.

²⁹ ČERNÁ, Iveta, Kateřina KONEČNÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Jakub PERNES, Petr SVOBODA, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Stopy textilních magnátů v Brně: Löw-Beer, Stiassni, Tugendhat*. Brno: Muzeum Brněnska, 2017, s.95. ISBN 978-80-906690-2-4.

mezi sebou přímo propojeny. Takové řešení zahradních cest vedlo k optickému zvětšení prostoru a návštěvník byl veden do rozmanitých zákoutí pozemku.³⁰

V roce 1929 dostala dcera Greta, provdaná Tugendhat, darem parcelu při ulici Černopolní v horní části pozemku vily Löw-Beer. Novomanželé získali pozemek pro stavbu rodinného domu, který jim vyprojektoval světoznámý Ludwig Miese van der Rohe. Obě zahrady byly propojeny mezi sebou a tvořily organický celek na svahu kopce.³¹

Zahrada vily Löw-Beer prošla rekonstrukcí v letech 2013-2014, kdy došlo k regeneraci do podoby odkazující na secesní zahrady z počátku 20. století. Byly provedeny terénní a sadové úpravy, ošetřeny dřeviny (kácení a výsadba), opraveny ploty, zpevněny a zároveň odvodněny některé plochy (žulová dlažba nádvoří a chodníků vedoucích k zahradnímu domku), instalováno světlo, opravena fontána a zprovozněn vodotrysk atd. Na zahradě se nachází ještě zahradní domek „Celnice“. V 18. století se jednalo o utilitární stavbu, kde docházelo k proclení potravinového zboží na okraji města. Později zde byla konírna a garáž pro kočáry a automobily. V druhé polovině 20. století zde bydlel správce domu. Domek prošel v roce 2014 rekonstrukcí. I přesto že se nejedná o kulturní památku byla budova opravena pod dohledem orgánů státní památkové péče. Dnes slouží pro návštěvníky jako kavárna a menší galerijní prostor určený pro krátkodobé výstavy, přednášky a workshopy.³² Zahrada je přístupná celoročně každý den. Výhodou je, že návštěvník neplatí vstupné.³³

2.2 Jurkovičova vila

Dušana Samuela Jurkoviče řadíme mezi nejvýznamnější osobnosti české a slovenské architektury první poloviny 20. století. Jeho díla z přelomu 19. a 20. století pokládáme za jeden

³⁰ KREJČIŘÍKOVÁ, Kamila, Přemysl KREJČIŘÍK a Lucie VALDHANSOVÁ. Zahrada vily Löw-Beer. ČERNÁ, Iveta a Lucie VALDHANSOVÁ, ed. *Villa Tugendhat: zahrada = the garden*. Brno: Muzeum města Brna, 2017, s. 120-124. ISBN 978-80-86549-67-5.

³¹ Viz. ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar a Iveta ČERNÁ, ed. *Villa Tugendhat 1980-1985*. Brno: Muzeum města Brna ve spolupráci s Ministerstvem kultury České republiky, 2015. ISBN 978-80-86549-76-7.

³² SVOBODOVÁ, Petra. Vila Alfreda Löw-Beera v Brně. HANÁK, Jaromír, ed. *Rodinné domy Löw-Beerů: Brněnec, Brno, Půlpecen, Svitávka*. Rajhrad: Muzeum Brněnska, 2016, s. 48-53. ISBN 978-80-906196-6-1.

³³ MUZEUM BRNĚNSKA. *Vila Löw-Beer* [online]. 2020 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vilalow-beer.cz/cz/>.

z vrcholů evropské architektury. Jurkovič překonal více než půlstoletí a od historismu se přes secesi a modernu dostal až k meziválečnému funkcionalismu. Tvořil obytné stavby i průmyslové objekty, rekonstruoval historická sídla, zabýval se levným bydlením a projektoval urbanistické celky. Jeho tvorba čerpá ze zázemí středoevropské stavebně-řemeslné tradice, spjaté s romantickou citovostí. Pro svoji uměleckou práci se dřevem byl už za svého života označen za „básníka dřeva“.³⁴

V roce 1899 přesídlil ze Vsetína do Brna. Historie jeho soukromého domu začíná v září roku 1905, kdy si Jurkovič zakoupil pro stavbu své rodinné vily pozemek v Žabovřeskách. Parcela o rozloze 37 arů a 10 m² zasahovala až k dnešní ulici Šmejkalova. V letech 1921-1923 však část pozemku rozdělil a prodal pro stavbu dalších rodinných vilek. V době vzniku domu byly Žabovřesky samostatnou obcí a Jurkovičova vila se stala prvním domem, který v lokalitě „pod kopcem“ při jižním úpatí Císařského, dnes Wilsonova lesa vyrostl.³⁵ Projekt je datován do ledna 1906 a už v polovině roku musela být stavba hotová. Jurkovič ji oficiálně představil expozicí *Dušan Jurkovič: Výstavu architektury a uměleckého průmyslu*, která se v domě konala od 26. srpna do 20. září. Uspořádal ji Klub přátel umění, nejstarší český umělecký spolek v Brně. V domě byly představeny návrhy, modely, kresby a fotografie dalších Jurkovičových realizací či jiných výtvarníků. Hlavní exponátem pak byla vila samotná.³⁶ Už od počátku své existence byl dům projektován nejen jako vila pro soukromý život, ale i jako veřejná a úmyslná reprezentace majitele-architekta.³⁷

³⁴ JURKOVIČ, Dušan Samo. *Dušan Jurkovič: architektonické dílo: Galerie moderního umění v Roudnici nad Labem 24/2-27/3/2011: katalog*. Roudnice nad Labem: Galerie moderního umění v Roudnici nad Labem, 2011, s. 3-6. ISBN 978-80-87512-01-2.

³⁵ Tzv. Velké Brno, do kterého byly připojeny i Žabovřesky, vzniklo až v roce 1919.

³⁶ SEDLÁK, Jan. *Slavné brněnské vily: 77 domů s příběhem*. Brno: Foibos Books, 2013, s. 63-64. ISBN 978-80-87073-62-9.

³⁷ KOPECKÁ, Marie. Soukromý dům – věc veřejná. BOŘUTOVÁ, Dana, ed. *Dušan Jurkovič: architekt a jeho dům*. Brno: Moravská galerie, 2010, s. 94. ISBN 978-80-7027-217-6.

Jurkovičova vila vešla díky výstavě Klubu přátel umění okamžitě do povědomí brněnské společnosti. Jurkovič publikoval technické parametry stavby včetně finančních nákladů a půdorysů přízemí, patra a suterénu v katalogu k výstavě Klubu přátel.³⁸ O rok později vyšly tyto informace ve vídeňském měsíčníku pro stavebnictví a dekorativní umění *Der Architekt*.³⁹ Cena domu dle Jurkoviče činila 35 876 korun.⁴⁰ Autor k ní navíc přidal dovětek „moje práce nepočítána“. Stavbu realizoval brněnský stavitel Antonín Tebich, kterého pojily s Jurkovičem pracovní i přátelské vztahy. V katalogu je uveden jmenovitý výčet téměř výhradně brněnských firem a řemeslníků, kteří se podíleli na stavbě domu, včetně zhotovitelů nábytku a interiérového vybavení.⁴¹ Josef Merhaut dům ve fejetonu publikovaném v *Moravské orlici* nazval „chaloupkou z perníku“.⁴²

Jurkovič se při projektování vlastního domu inspiroval nejmodernějšími vilovými stavbami od Josefa Marii Olbricha v umělecké kolonii v Darmstadtu (1900-1901) či Josefa Hoffmanna na Hohe Warte ve Vídni (1900-1901). V interiéru je hlavním prvkem patrová schodišťová hala, ve své době moderní prvek přejímaný architekty podle britských vzorů. V tehdejších Brně patřila vila mezi nejmodernější domy. Dům spojuje prvky britské a vídeňské moderny, do které zapracovává folklorní motivy. Vila je atypická svojí mohutnou kamennou vstupní lodžíí, dřevěnou řezbovanou bránou a skleněnou mozaikou s motivem pohádky Bača a drak na čelní fasádě. Hlavním stavebním materiálem byl kámen, dřevo a korek. Dispoziční řešení domu rozděluje vstupní reprezentačně-společenskou část, pracovní část a soukromé obytné prostory rodiny. V přízemí můžeme najít halu a přijímací pokoj,

³⁸ JURKOVIČ, Dušan. *Dušan Jurkovič. Výstava architektury a uměleckého průmyslu 1906*. Brno 1906.

³⁹ JURKOVIČ, Dušan. *Gartenportal in slavischen Holzstil*. *Der Architekt* VI, 1900, s. 15.

⁴⁰ Dobová odborná literatura uváděla, že moderní dům by neměl stát více jak 30 000 korun.

⁴¹ ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar. Dům Pod kopcem u Císařského lesa. BOŘUTOVÁ, Dana, ed. *Dušan Jurkovič: architekt a jeho dům*. Brno: Moravská galerie, 2010, s. 59-60. ISBN 978-80-7027-217-6.

⁴² MERHAUT, Josef. *Jurkovičův dům*. *Moravská orlice* XLIV, č. 193, 26. srpna 1906.

dále ložnice, dětský pokoj a koupelnu, kuchyň a pokojík služky. V prvním patře byla vyprojektována pracovna a z ochozu haly byl přístupný hostinský pokoj. Ve sklepních prostorách se nacházel byt domovníka, technické zázemí a sklepy.⁴³

Jurkovič v domě žil se svojí manželkou a třemi syny Janem, Jiřím a Pavlem. V domě dále pobývala kuchařka, pomocnice v domácnosti a domovník, který pečoval o zahradu. Po vzniku Československa dostal Jurkovič nabídku zastávat místo vládního komisaře Úřadu pro ochranu památek v Bratislavě. Prodal dům i část zařízení a odstěhoval se s rodinou do České Skalice a následně do Bratislavy, kde si v letech 1923-1924 postavil druhou vilu.⁴⁴ Prvním majitelem brněnské vily po architektovi se stal hrabě Bedřich Chorynský. Tomu byla vila v roce 1921 zabavena státem v rámci tzv. záborového zákona. Zábor byl však záhy zrušen. Do konce třicátých let vila několikrát změnila vlastníka. Od roku 1938 ji vlastnila rodina Švarcova a její potomci, kteří se o dům velice dobře starali. V době socialismu byl dům považován za příliš rozlehlý, a proto museli majitelé přijmout další nájemníky.⁴⁵ Suterén vily byl v padesátých letech přestavěn na atomový kryt. V roce 1963 byl objekt prohlášen kulturní památkou.⁴⁶

Roku 2006 zakoupil vilu stát a svěřil ji do správy Moravské galerie v Brně. V letech 2006-2007 proběhl ve vile komplexní průzkum, na který navázala v letech 2009-2010 obnova domu s cílem jeho zpřístupnění jako instalované památky moderní architektury a živého muzejního centra tohoto typu. Hlavní obytné prostory v přízemí byly navraceny

⁴³ KORYČÁNEK, Rostislav, Vlasta LOUTOCKÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Andrea PTÁČKOVÁ, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Löw-Beer, Jurkovič, Stiassni, Tugendhat: brněnské vilové kvarteto*. Brno: Muzeum města Brna pro statutární město Brno a Jihomoravský kraj ve spolupráci s Domem umění města Brna, Moravskou galerií v Brně, Muzeem Brněnska a Národním památkovým ústavem, 2015, s. 17-19. ISBN 978-80-86549-26-2.

⁴⁴ LEHMANNOVÁ, Martina. *Jurkovičova vila v Brně*. Brno: FOTEP, 2013, s. 11-14. ISBN 978-80-86871-20-2.

⁴⁵ V padesátých letech zde žily celkem tři rodiny.

⁴⁶ KORYČÁNEK, Rostislav, Vlasta LOUTOCKÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Andrea PTÁČKOVÁ, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Löw-Beer, Jurkovič, Stiassni, Tugendhat: brněnské vilové kvarteto*. Brno: Muzeum města Brna pro statutární město Brno a Jihomoravský kraj ve spolupráci s Domem umění města Brna, Moravskou galerií v Brně, Muzeem Brněnska a Národním památkovým ústavem, 2015, s. 18-21. ISBN 978-80-86549-26-2.

do doby, kdy dům obýval Jurkovič s rodinou. Obytné prostory v patře byly pietně obnoveny bez interiérového vybavení. Nyní slouží pro příležitostné výstavy. Nově byl do budovy zasazen výtah pro bezbariérové zpřístupnění celého domu a badatelna – Centrum Dušana Samo Jurkoviče v podkroví. Obnova získala čestné uznání Evropské unie Europa nostra. Slavnostní otevření proběhlo 15. března 2011 a od 1. dubna 2011 je objekt přístupný veřejnosti.⁴⁷

2.2.1 Zahrada Jurkovičovy vily

Vzhled zahrady zachycují dva Jurkovičovy plány.⁴⁸ Samostatný celkový projekt zahrady se nedochoval. Z fotodokumentace lze vyčíst jenom kusé informace, protože nepokrývají celý prostor zahrady ani celkové časové období růstu. Fyzicky se zachovala pouze terénní modelace, zahradní schodiště a oplocení ze tří stran pozemku, včetně vstupních bran. V průběhu let nahradily původní sortiment rostlin nahodilé výsadby.

Pozemek je rozdělen zhruba na dvě poloviny. Východní polovina patřící k domu původně obsahovala vstupní parter, zeleninovou zahrádku a hřiště pro děti. Západní část tvořila okrasná a ovocná zahrada. Na rozhraní polovin je možné najít čtveřici bříz bělokorých. Břízy nejen vymezovaly klíčový prostor zahrady a stínily posezení, ale zároveň clonily horní okno ústřední haly před letním západním sluncem. Břízové „plató“ je prodlouženo rozáriem. Vlastní vila obrůstala vegetací. Treláže na popínavé rostliny byly na všech fasádách, květiny v truhlících a květináčích zdobily lodžii a terasu. Vila byla obklopena vysokými stromy – břízy, ořešáky či jedle. Během rekonstrukce byly ponechány stopy postupného vývoje zahrady. Kvalitní mladší dřeviny nerušící kompozici byly zachovány. Mlatové cestičky byly nahrazeny směsí kameniva šedomodré barvy. Pergoly a treláž byly obnoveny podle prováděcích návrhů Jurkoviče.⁴⁹ Zahrada je volně přístupná během otevíracích hodin vily.

⁴⁷ SEDLÁK, Jan. *Slavné brněnské vily: 77 domů s příběhem*. Brno: Foibos Books, 2013, s. 65-68. ISBN 978-80-87073-62-9.

⁴⁸ Návrh uložení stavebního materiálu a Zákres rozvodu vody do návrhu zahrady, oba v měřítku 1: 100, nedatované.

⁴⁹ VŠETEČKA, Petr a Robert VÁCLAVÍK. Zahrada. BOŘUTOVÁ, Dana, ed. *Dušan Jurkovič: architekt a jeho dům*. Brno: Moravská galerie, 2010, s. 120-130. ISBN 978-80-7027-217-6.

V lednu, únoru a prosinci je možné areál navštívit v sobotu a neděli. Během března a listopadu se k výčtu dní přidává čtvrtek a pátek. Od dubna do října je otevřena každodenně s výjimkou pondělí.⁵⁰

2.3 Vila Stiassni

Luxusní prvorepubliková vila na svahu Pisáreckého údolí, dnes v prestižní Masarykově čtvrti, se začala stavět v roce 1927. Objednavateli byli židovští textilní průmyslníci, manželé Alfred a Hermine Stiassni. Manželé Stiassni se rozhodli scelit 20 pozemků v jednu parcelu čítající 35 000 m². Vytvořili tak jednu z největších soukromých zahrad prvorepublikového Brna. Ernst Wiesner při návrhu domu preferoval jednoduchou dispozici a dokonalé funkční uspořádání. Z dochovaných záznamů víme, že Wiesner musel návrh několikrát přepracovávat. Stavební firma Artur Eisler započala se stavbou v červenci 1927 a v roce 1929 byla s prací hotova. Na zařizování vily se nepodílel pouze Wiesner. Část zařízení je přisuzována vídeňskému architektu Franzi Wilfertovi. Ten s jistotou vyprojektoval schodiště v centrální hale, dřevěné obklady stěn a stropů a také řadu nábytkových kusů jako sedací soupravu v hlavním salonu. Wiesner s největší pravděpodobností je naopak autorem mramorových parapetů a polic stejně jako krbů v loosovském duchu. Wiesner často v interiéru kombinoval moderní prvky s historickými. Výslednou podobu však nejvíce určovali především manželé Stiassni.⁵¹ Patrový objekt na přehledném půdorysu převráceného písmene L, k němuž náleží samostatně stojící přízemní trakt (dům vrchního zahradníka s garážemi) a dvojice budov po stranách vjezdu (byt řidiče a stáj), patří k nejhodnotnějším příkladům architektonického typu městské vily, který našel v meziválečném Brně uplatnění.⁵² Obytná část je orientována

⁵⁰ MORAVSKÁ GALERIE. *Jurkovičova vila* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://moravska-galerie.cz/kontakt/jurkovicova-vila/>.

⁵¹ KROUPA, Petr. Stavba vily. KROUPA, Petr, Vlasta LOUTOCKÁ, Pavlína PETROVÁ a Petr SVOBODA. *Vila Stiassni: 90 pohnutých let*. Brno: Národní památkový ústav, Metodické centrum moderní architektury v Brně, 2017, s. 49-55. ISBN 978-80-7480-098-6.

⁵² SEDLÁK, Jan. *Slavné brněnské vily: 77 domů s příběhem*. Brno: Foibos Books, 2013, s. 127-129. ISBN 978-80-87073-62-9.

na jih. Součástí vily jsou i dřevěné venkovní rolety a látkové markýzy, které vile dodávají středomořský vzhled.⁵³

Manželé Stiassni se svojí dcerou Suzanne bydleli v domě pouhých devět let. V roce 1938 emigrovali z obavy před blížící se německou okupací z Československa a přes Londýn a Brazílii se dostali až do Spojených států amerických. Vila byla v roce 1939 zabavena německou státní policií.⁵⁴ Za druhé světové války objekt sloužil jako tzv. Offizierkasino. Následně během osvobození města byl ve vile ubytován 2. ukrajinský front maršála Malinovského. Po válce byl celý majetek rodiny Stiassných zestátněn.⁵⁵ Do dalšího vývoje využívání vily silně zasáhl československý prezident Edvard Beneš. Na své cestě z Košic do Prahy se zastavil 12. května 1945 také v Brně. Bylo naplánováno, že ve vile Stiassni přespí jeden den a následně bude pokračovat, ale z důvodu bezpečnosti byl program upraven a pan prezident zůstal v Brně až do 16. května. Podruhé vilu navštívil o rok později během své pracovní cesty po Moravě. Po návštěvě prezidenta Beneše se vile Stiassni začalo říkat vládní vila, státní vila nebo vládní dům. Následně vila v průběhu druhé poloviny 20. století hostila řadu prominentních osob z politických i kulturních kruhů. Po dobu mezinárodních strojírenských veletrhů zde byla umístěna kancelář ministra zahraničního obchodu, dům navštívili všichni prezidenti Československé republiky a řada zahraničních státních návštěv. Pro ubytovací a společenské účely sloužil areál i po Sametové revoluci.⁵⁶

V roce 2007 převzal areál do svého majetku Národní památkový ústav a začal zde budovat Metodické centrum moderní architektury. V letech 2012-2014 proběhla památková

⁵³ ČERNÁ, Iveta, Kateřina KONEČNÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Jakub PERNES, Petr SVOBODA, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Stopy textilních magnátů v Brně: Löw-Beer, Stiassni, Tugendhat*. Brno: Muzeum Brněnska, 2017, s. 80-81. ISBN 978-80-906690-2-4.

⁵⁴ Oficiálně se stala jejím správcem Moravská eskomptní banka.

⁵⁵ KORYČÁNEK, Rostislav, Vlasta LOUTOCKÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Andrea PTÁČKOVÁ, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Löw-Beer, Jurkovič, Stiassni, Tugendhat: brněnské vilové kvarteto*. Brno: Muzeum města Brna pro statutární město Brno a Jihomoravský kraj ve spolupráci s Domem umění města Brna, Moravskou galerií v Brně, Muzeem Brněnska a Národním památkovým ústavem, 2015, s. 27-29. ISBN 978-80-86549-26-2.

⁵⁶ KONEČNÁ, Kateřina, Vlasta LOUTOCKÁ, Petr SVOBODA a Roman ZÁMEČNÍK. *Vila Stiassni: stručný průvodce památkou*. Brno: Národní památkový ústav, Metodické centrum moderní architektury v Brně, 2016, s. 37-45. ISBN 978-80-7480-070-2.

obnova celého areálu včetně zahrady.⁵⁷ V průběhu obnovy se poměrně zásadně změnil názor na využití domu. Nejprve se počítalo s adaptací prostoru pro potřeby studovny a badatelný a prezentace historických interiérů byla pouze doplňková. Postupné nálezy a identifikace původního mobiliáře zapříčinily přehodnocení názoru a prezentace původního vybavení domu dostala přednost. V rámci obnovy byla ve vrchní části pozemku vystavěna přednášková budova. V současnosti je vila otevřená veřejnosti. V areálu se nachází také Metodické centrum moderní architektury, které provozuje specializovanou Šlapetovu knihovnu, vydává metodické publikace k obnově památek moderní architektury a věnuje se výzkumným projektům.⁵⁸

2.3.1 Zahrada vily Stiassni

Velká zahrada obklopující celý areál je jedním z dokladů dobových tendencí v rámci tehdejší zahradní architektury. V moderní architektuře se objevuje funkční typ římského baroka: „palazzo in vila“, palác v zahradě.⁵⁹ Při projektování domu stál Wiesner před složitým úkolem. Pozemek je výrazně svažité, osluněný z jihozápadní strany. Architekt domu tak vytvořil základní kompoziční podobu zahrady. Podle konceptu pak vytvořil zahradní architekt vysoce reprezentativní zahradu s obytným zázemím a hospodářskou částí jako provázaný celek. Za autora zahradní úpravy je považován brněnský architekt Otto Eisler. Autorství není ovšem doloženo žádným písemným pramenným dokladem. Eisler často spolupracoval

⁵⁷ KORYČÁNEK, Rostislav, Vlasta LOUTOCKÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Andrea PTÁČKOVÁ, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Löw-Beer, Jurkovič, Stiassni, Tugendhat: brněnské vilové kvarteto*. Brno: Muzeum města Brna pro statutární město Brno a Jihomoravský kraj ve spolupráci s Domem umění města Brna, Moravskou galerií v Brně, Muzeem Brněnska a Národním památkovým ústavem, 2015, s. 30. ISBN 978-80-86549-26-2.

⁵⁸ PETROVÁ, Pavlína a Petr SVOBODA. *Proměny domu*. KROUPA, Petr, Vlasta LOUTOCKÁ, Pavlína PETROVÁ a Petr SVOBODA. *Vila Stiassni: 90 pohnutých let*. Brno: Národní památkový ústav, Metodické centrum moderní architektury v Brně, 2017, s. 90-91. ISBN 978-80-7480-098-6.

⁵⁹ KROUPA, Jiří a Ondřej JAKUBEC. *Brněnská "krajinná okolí", zahrady a hřbitovy*. KROUPA, Jiří, ed. *Dějiny Brna: 7, Umělecko-historické památky, historické jádro*. Brno: Statutární město Brno, 2015, s. 782. ISBN 978-80-86736-46-4.

s Wiesnerem na jiných projektech. Eislerovy zásahy dokládají útržkovitá svědectví dcery vrchního zahradníka Antonína Frömla.⁶⁰

Antonín Fröml se narodil ve Velkých Opatovicích u Jevíčka. Vyučil se zahradnímu řemeslu v zahradách hraběte Herbersteina ve Velkých Opatovicích. Pracoval ve výrobním zahradnictví u Karla Matzettera ve Vídni, zámecké obchodní zahradě barona Gutmana v Bad Vöslau, v zahradnickém závodě barona Rothschilda v Langau a následně byl přijat do Českého pomologického ústavu v Bohunicích u Brna. Po první světové válce byl na zvláštní doporučení hraběnky Apponyi přijat na místo zámeckého zahradníka u hraběte Friesse v Černé Hoře u Rájce. Po krátké pracovní epizodě v Mladé Boleslavi začal pracovat ve vile rodiny průmyslníků Stiassni na Hroznové 7. Rok 1929 se stal výrazným mezníkem v jeho životě. Na Hroznové 7 pracoval u rodičů Alfreda Stiassni jako panský zahradník. Nově vznikající vila Stiassni dala Frömlovi možnost získat post vrchního zahradníka a starat se o velkou zahradu o rozloze 3,2 ha. Vrchní zahradník bydlel na pozemku zahrady a jeho děti vyrůstaly společně s dcerou manželů Stiassni.⁶¹

Zahradu lze rozdělit na tři základní části. Jižní zahrada pod vilou je intimní prostor, kde hlavní roli hrají porosty stromů a keřů s průhledy na vilu. Blíže k vile byly situovány záhony s červenými a bílými růžemi. V této části se také nachází tenisové antukové kurty. Spodní parter je vzájemně propojen s východní zahradou rozkládající se před lodžii v přízemí vily. V mlatovém povrchu bylo vymezeno několik květinových záhonů. Od lodžie na východ vede reprezentativní květinový parter zdůrazněný katalpou nádhernou (*Catalpa speciosa*). K osazení bylo využito především vytrvalých vyšších květin vybraných s ohledem na barevnost, dobu kvetení a výškovou gradaci. Od lodžie vzhůru vede kamenné schodiště k plaveckému bazénu. Nad ním se rozprostíraly travnaté květinové louky se skupinami dřevin. Severní, horní, parter měl naopak hospodářskou funkci. Zde byl situován litinový

⁶⁰ Z rakouských dobových pramenů vystupuje možnost, že autorem zahrady by mohl být zahradní architekt Albert Esch. Esch vytvářel návrhy i pro jiné Wiesnerovi vily v Masarykově čtvrti. Viz. BAUMGARTNER, A.C.: Der Garten von heute, sein Aufbau und seine Ausgestaltung. Vídeň 1933.

⁶¹ ZÁMEČNÍK, Roman. 70 let od úmrtí Antonína Frömla, vrchního zahradníka rodiny Stiassni. *Zprávy památkové péče: časopis státní památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav – ústřední pracoviště, 2013, 73(4), s. 358-359.

částečně podsklepený skleník se samostatnou topnou jednotkou. Před skleníkem byla umístěná pařeniště pro přirychlování jarní zeleniny. Před nimi se nacházel ovocný sad a plochy pro pěstování zemědělských plodin.⁶²

Na jaře 2014 byla zahájena obnova zahrad vily Stiassni. Proces byl zaměřen na obnovení funkční náplně jednotlivých kompozičních celků – reprezentační, rekreační a hospodářský. S ohledem na novodobé využívání byla v areálu instalována moderní technologie (závlahy, osvětlení, kamerový systém). Komplexní památková obnova areálu byla dokončena v roce 2015.⁶³ Zahrada je přístupná během otevírací doby vily – pátek-pondělí.⁶⁴

2.4 Vila Tugendhat

Dům manželů Tugendhatových v rezidenční čtvrti Černé Pole je jednou z ikonických staveb moderní architektury. Vila je unikátní svou formální architektonickou čistotou, zasazením do přírodního rámce, vzájemným prolínáním prostor, ale i technickým a konstrukčním řešením a užitím ušlechtilých materiálů.⁶⁵

Greta, rozená Löw-Beerová, a Fritz Tugendhat pocházeli z německy mluvících židovských rodin průmyslníků a obchodníků v oblasti textilu, kteří sídlili na Moravě už po několik generací. Oba byli od dětství přesyceni bohatými interiéry svých domovů.

⁶² ZÁMEČNÍK, Roman. Zahrada vily Stiassni – příklad prvorepublikového zahradního umění. *Zprávy památkové péče: časopis státní památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav – ústřední pracoviště, 2013, 73(4), s. 318-322.

⁶³ ZÁMEČNÍK, Roman. Památkové metody obnovy v péči o historické zahrady a parky: výběr z aktuálních akcí na jižní Moravě. *Památková péče na Moravě = Monumentorum Moraviae tutela: sochařství a památková péče: sculpture and presevation of monuments*. Brno: Národní památkový ústav, 2016, 18, s. 73-75. ISSN 1214-5327.

⁶⁴ NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Vila Stiassni v Brně* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vila-stiassni.cz/cs>.

⁶⁵ ČERNÁ, Iveta, Kateřina KONEČNÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Jakub PERNES, Petr SVOBODA, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Stopy textilních magnátů v Brně: Löw-Beer, Stiassni, Tugendhat*. Brno: Muzeum Brněnska, 2017, s. 99. ISBN 978-80-906690-2-4.

Odtud pramenila touha po něčem novém.⁶⁶ V září 1928 si novomanželé pozvali architekta Ludwiga Mies van der Rohe do Brna, aby si prohlédl stavební parcelu. Architekt byl okouzlén polohou pozemku ve svahu za vilou Gretiných rodičů, vilou Löw-Beer, kde byl nádherný výhled na městský horizont a zakázku přijal. Na Silvestra 1928 si manželé převzali projekt svého rodinného domu v architektově berlínském ateliéru. Po několika drobných úpravách koncepci přijali. V březnu 1929 daroval Alfred Löw-Beer dceři stavební parcelu v horní části pozemku své rodinné vily. Stavět se začalo v létě roku 1929 a povolení k užívání novostavby bylo uděleno již v prosinci 1930. Dům byl výhradním majetkem Greta Tugendhatové.⁶⁷

V roce 1938 rodina před blížící se nacistickou hrozbou emigrovala do Švýcarska. Gestapo zabavilo vilu počátkem října 1939 a v roce 1942 se stala majetkem Německé říše. Vilu si v roce 1943 pronajal obchodní ředitel zbrojařské fabriky Klöcker-Flugmotoren Walter Messerschmidt.⁶⁸ Ve vile pouze bydlel, kancelář měl v Kuřimi. Ve vile žil s rodinou až do dubna 1945. Těsně před příchodem fronty Messerschmidtovi dům opustili. Největší ránu vile zasadil konec světové války. Během osvobození Brna v dubnu 1945 zdevastoval dům jezdecký oddíl Rudé armády. Po válce byla vila převedena pod národní správu. Od 1. srpna 1945 do 30. června 1950 byla vila využívána Karlou Hladkou pro soukromou taneční školu. Ve stejném roce, kdy Karla Hladká opustila vilu, byl dům převeden do majetku československého státu a následně přidělen Státnímu ústavu léčebného tělocviku. Od roku 1955 se stala vila součástí nedaleké Fakultní dětské nemocnice jako rehabilitační středisko pro děti s vadami páteře. Takto vila fungovala až do roku 1979. V hlavním obytném prostoru byla

⁶⁶ ČERNÁ, Iveta a Dagmar ČERNOUŠKOVÁ. Mies v Brně – Vila Tugendhat. AMBROZ, Vladimír, Iveta ČERNÁ a Dagmar ČERNOUŠKOVÁ, ed. *Mies v Brně: vila Tugendhat*. Brno: Muzeum města Brna, 2012, s. 28-29. ISBN 978-80-86549-22-4.

⁶⁷ SEDLÁK, Jan. *Slavné brněnské vily: 77 domů s příběhem*. Brno: Foibos Books, 2013, s. 135-137. ISBN 978-80-87073-62-9.

⁶⁸ ČERNÁ, Iveta, Kateřina KONEČNÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Jakub PERNES, Petr SVOBODA, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Stopy textilních magnátů v Brně: Löw-Beer, Stiassni, Tugendhat*. Brno: Muzeum Brněnska, 2017, s. 101. ISBN 978-80-906690-2-4.

tělocvična, v pokojích ordinace lékařů a učebny, kde probíhala školní výuka. Technické podlaží sloužilo jako šatny a další nezbytné zázemí.⁶⁹

Úředně nastal obrat ve využívání už v roce 1963, kdy byl dům prohlášen za nemovitou kulturní památku. Hlavním aktérem prohlášení byl architekt František Kalivoda. V šedesátých letech podnítil diskusi o využití vily a její nezbytné obnově. S tím souvisela i návštěva Greta Tugendhatové na konci šedesátých let. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let však většina aktérů postupně umírá a obnova domu byla odložena. Na počátku osmdesátých let byl objekt v předhavarijním stavu. Největším problémem bylo masivní zatékání v některých místech domu. Na Kalivodovo úsilí navázali Jiří Grabmüller, ředitel KSSPPOP v Brně⁷⁰, a Josef Němec, ředitel SÚRPMO Brno⁷¹. Významným bylo převedení vily Tugendhat do majetku města Brna k 1. lednu 1980. Oddělení léčebného tělocviku dětské nemocnice bylo přestěhováno do vhodnějších prostor a mohl vzniknout projekt obnovy domu. Obnova proběhla v letech 1981-1985. Prostor byl upraven pro reprezentační potřeby města s možností ubytování hostů.⁷² Významnou událostí, která se odehrála na pozemku vily byl 26. srpen 1992, kdy zde byla podepsána dohoda o rozdělení Československa. Od roku 1994 je objekt ve správě Muzea města Brna, které je ve stejném roce zpřístupnilo veřejnosti jako první instalovanou památku moderní architektury v České republice. O rok později se

⁶⁹ ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar a Tomáš ZAPLETAL. Válečné a poválečné osudy domu a jeho stavebníků. AMBROZ, Vladimír, Iveta ČERNÁ a Dagmar ČERNOUŠKOVÁ, ed. *Mies v Brně: vila Tugendhat*. Brno: Muzeum města Brna, 2012, s. 126-135. ISSN 1214-5327.

⁷⁰ Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Brně.

⁷¹ Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů Brno.

⁷² NĚMEC, Josef, Josef JANEČEK, Jarmila KUTĚJOVÁ a Dagmar ČERNOUŠKOVÁ. Průběh obnovy a rekonstrukce vily Tugendhat v letech 1981-1985. ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar a Iveta ČERNÁ, ed. *Villa Tugendhat 1980-1985*. Brno: Muzeum města Brna ve spolupráci s Ministerstvem kultury České republiky, 2015, s. 26-33. ISBN 978-80-86549-76-7.

stala národní kulturní památkou a 16. prosince 2001 byla zapsána na Seznam světového dědictví UNESCO. Od 1. ledna 2010 byla vila pro veřejnost uzavřena a započala její obnova, která byla ukončena v roce 2012.⁷³

Mies van der Rohe vytvořil velkolepě koncipovanou vilu, jejíž užitná plocha dosahovala téměř 2 000 m². Byla pojata jako trojpodlažní do šířky rozvinutá hmota s terasami a rovnou střechou, přičemž suterén, částečně zapuštěný do země, sloužil jako obslužná sféra. První nadzemní podlaží představovalo části obytné a reprezentační spojené se zimní zahradou a kuchyňským zázemím.⁷⁴ Druhé nadzemní podlaží bylo obytné, s hlavním vstupem, ložnicemi a koupelnami. V rozlehlém domě však chybí například samostatná pracovna či pokoj pro hosty. Vila je situována do zahrady na jihozápadně orientovaném svahu a z terasy a oken je vidět téměř celé panorama historického Brna. Stavba byla prováděna brněnskou stavební firmou bratří Mořice a Artura Eislerových.⁷⁵

Nosnou konstrukci stavby tvoří 29 ocelových sloupů do půdorysu kříže ve třech řadách, jež nesou železobetonové desky stropů. Sloupy jsou zapuštěny do tzv. studní, dosahující hloubky deseti metrů. Technickou vymožeností a velkým luxusem na svou dobu je klimatizační jednotka, zahrnující vodní čištění a chlazení vzduchu, jeho scentifikaci olejem a případný výhřev.⁷⁶

Plány vybavení domu mobiliářem nebyly patrně zcela architektonickým dílem. Nepochybně navrhl základní vybavení nábytkem a jeho rozmístění, zejména imobilních kusů, jejichž místo a počet byl definován podobou interiéru. Mluvíme například o vestavěných

⁷³ ČERNÁ, Iveta, Kateřina KONEČNÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Jakub PERNES, Petr SVOBODA, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Stopy textilních magnátů v Brně: Löw-Beer, Stiassni, Tugendhat*. Brno: Muzeum Brněnska, 2017, s. 101. ISBN 978-80-906690-2-4.

⁷⁴ Architekt koncipoval první podlažní patro jako tzv. bel étage. Především reprezentační prostor plně rozvíjí Miesův „plynoucí prostor“.

⁷⁵ GORYCZKOVÁ, Naďa a Jakub Bachtík, ed. *Dědictví pout zbavené: 30 - památkových obnov, let demokracie = Heritage unbound: 30 restorations in 30 years of democracy*. Praha: Národní památkový ústav, 2019, s. 208-209. ISBN 978-80-7480-141-9.

⁷⁶ Tamtéž, s. 209.

i volných skříních v pokojích nejvyššího podlaží, čtyřdílné pohovce s tzv. bridžovým stolem, dýhovaném makasaru, třech židlích typu Brno z ohýbaných, vysoce chromovaných ocelových trubek nebo rozložitelném jídelním stole na pevné ocelové noze křížového řezu. Mnoho kusů, vytvořených speciálně pro vilu, vzniklo ve spolupráci Miese s nábytkovými specialisty. Za zmínku stojí především Lilly Reichová, která měla na starost výběr textilních materiálů, závěsů, potahů a koberců a jejich barevnost. Dále šlo o Hermanna Johna a Sergia Ruegenberga.⁷⁷ Ocel, sklo a travertin charakterizují venkovní prostor pracující s minimalistickými tvary. V interiéru jsou užity naopak vzácné materiály v podobě velkých onyxových desek, pocházejících ze severního Maroka, či dřeva palisandru, zebrana a makassarského ebenu z jihovýchodní Asie. Nábytek podle návrhů vyrobila brněnská firma Standard bytová společnost Jana Vaňka. Použité textilie byly většinou ručně tkané. O provoz vily se staral domovník, zahradník, kuchařka a dvě pomocnice v domácnosti, kterým byly vymezeny prostory v obslužné části objektu.⁷⁸

2.4.1 Zahrada vily Tugendhat

Zahrada vily Tugendhat je významnou ukázkou vytváření prostoru zahrad v první třetině 20. století. Terén, umístění stavby a vegetace zásadně formovaly vzhled samotné vily realizované v letech 1929-1930. V osmdesátých letech prošla vila i zahrada úpravou, která proměnila charakter zahrady.⁷⁹ Na projektu zahrady se kromě architekta Ludwiga Mies van der Rohe podílela i brněnská zahradní architektka Markéta Roderová-Müllerová. Za-

⁷⁷ KUDĚLKA, Zdeněk. Vila Tugendhat. Brno: FOTEP, 2001, s. 28-29. ISBN 80-902921-0-0.

⁷⁸ KORYČÁNEK, Rostislav, Vlasta LOUTOCKÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Andrea PTÁČKOVÁ, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Löw-Beer, Jurkovič, Stiassni, Tugendhat: brněnské vilové kvarteto*. Brno: Muzeum města Brna pro statutární město Brno a Jihomoravský kraj ve spolupráci s Domem umění města Brna, Moravskou galerií v Brně, Muzeem Brněnska a Národním památkovým ústavem, 2015, s. 38-41. ISBN 978-80-86549-26-2.

⁷⁹ KREJČÍŘIKOVÁ, Kamila a Přemysl KREJČÍŘÍK. *Obnova zahrady vily Tugendhat*. ČERNÁ, Iveta a Lucie VALDHANSOVÁ, ed. *Vila Tugendhat: zahrada = the garden*. Brno: Muzeum města Brna, 2017, s. 32-33. ISBN 978-80-86549-67-5.

hrada byla nedílnou součástí celého architektonického návrhu. Zahradě dominovala funkcionalistická estetika zdůrazněné prázdnoty v podobě zatravněné louky s několika soliterními stromy a sítí cest.⁸⁰

Stavbu vil Löw-Beer a Tugendhat od sebe časově dělí pouhých šestadvacet let, ale jedná se o zástupce naprosto odlišných epoch. Jak se tento přístup objevuje na domech, tak se zrcadlí také v zahradách obou domů. Zahrada vily Löw-Beer je tvořena secesními motivy křivek laděných do ornamentu. Naopak zahrada vily Tugendhat je spíše volným přírodním prostorem doplněným stromy, výhledy na město a květinami v čistých liniích a harmonických barvách. Prostor lze rozdělit na dvě části. Horní parter ležící u domu se skládá z terasy, trvalkových teras, zídky a květinového schodiště. V severní prostoru sousedícím s obslužnou částí domu se nachází kuchyňská zahrada. Jednalo se o užitkový prostor s estetickou funkcí. Dolní parter je vytvořen jako travnatá louka se soliterními dřevinami a sítí cestiček. Propojovacím prvkem obou částí je posezení na půlkruhové terase pod vrbou. Součástí koncepce byla i snaha dům opticky co nejvíce přiblížit přírodnímu okolí. K tomu bylo využito popínavých rostlin na fasádách a konstrukcích, které se objevují už na prvních skicích.⁸¹ Zahradu je možné navštívit každý den kromě pondělí. Zahrada vily Tugendhat je oddělena od zahrady vily Löw-Beer plotem. V roce 2020 byl do plotu instalován turniket, kterým lze procházet mezi zahradami.⁸²

⁸⁰ KORYČÁNEK, Rostislav, Vlasta LOUTOCKÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Andrea PTÁČKOVÁ, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Löw-Beer, Jurkovič, Stiassni, Tugendhat: brněnské vilové kvarteto*. Brno: Muzeum města Brna pro statutární město Brno a Jihomoravský kraj ve spolupráci s Domem umění města Brna, Moravskou galerií v Brně, Muzeem Brněnska a Národním památkovým ústavem, 2015, s. 39-41. ISBN 978-80-86549-26-2.

⁸¹ KREJČÍŘIKOVÁ, Kamila a Přemysl KREJČÍŘÍK. *Obnova zahrady vily Tugendhat*. ČERNÁ, Iveta a Lucie VALDHANSOVÁ, ed. *Vila Tugendhat: zahrada = the garden*. Brno: Muzeum města Brna, 2017, s. 32-85. ISBN 978-80-86549-67-5.

⁸² VILA TUGENDHAT. *Vila Tugendhat* [online]. 2021 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.tugendhat.eu/>.

3 Využití vilových zahrad

3.1 Samoobslužné prohlídky

Nejčastějším typem, jak jsou dotčené brněnské zahrady prezentovány, jsou informační tabule. Ty můžeme najít ve všech zahradách, ale pokud se podíváme na styl, jakým předkládají informace a co je jejich hlavním sdělením, zjistíme, že zde existují velké rozdíly. V případě vily Tugendhat a Jurkovičovy vily se jedná pouze o jednoduchou infografiku sdělující základní informace o historii objektu. Panel v zahradě vily Tugendhat navíc obsahuje plánek zahrady a provozní řád. Tím je veškerá prezentace ukončena a návštěvník přichází o možnost více poznat fungování samotné památky zahradního umění. Vila Löw-Beer má ve svém areálu několik informačních tabulí představujících již ucelený soubor informací nejen o historii domu, ale také o fungování zahrady v minulosti a dnes. Nejvíce je pracováno s informačními panely v případě vily Stiassni. V celém areálu je rozset systém bílých tabulek seznamujících návštěvníka s myšlenkou vzniku domu i zahrady, jejich fungováním za první republiky, zásahy pozdějších let i se snahou obnovit areál do původní podoby v 21. století. Návštěvníkovi nejsou prezentovány pouze strohé informace, ale jsou před něj postaveny rozličné myšlenky a názory na ochranu památek zahradního umění. Návštěvníkovi je navíc dána možnost více se naměřit na porovnávání detailů. Panely jsou doplněny dobovými fotografiemi a návštěvník může porovnávat skutečný stav se zachycenou vzpomínkou.

Kromě Jurkovičovy vily je možnost získat na pokladnách objektů papírový informační letáček s mapkou a základními údaji o památce. V případě většího zájmu bohužel na většině památek neexistuje tištěný průvodce, který by si mohl návštěvník pořídit a doplnit si tak informace o zahradě během procházky areálem. V roce 2017 vydalo Muzeum města Brna obsáhlou publikaci, která se zabývá zahradou vily Tugendhat. Navíc kromě vily Tugendhat jsou letáčky dostupné pouze v českém jazyce, což zhoršuje dostupnost informací pro zahraniční návštěvníky. Špatná jazyková vybavenost je i v případě výše zmíněných informačních tabulí, které jsou až na několik výjimek pouze v českém jazyce.⁸³

⁸³ Cizojazyčný text mají pouze hlavní informační tabule u vstupu v zahradě vily Tugendhat a vily Löw-Beer.

Na dětské návštěvníky je připravena pouze jedna vila – vila Löw-Beer. Dlouhodobě vytváří pracovní listy, sešity, webové hry a videa, které zpřístupňuje bezplatně na svých stránkách či je možné si je zadarmo vyzvednout na pokladně během otevírací doby vily. Děti se neseznamují pouze s příběhem domu a jeho majitelů, ale nacházejí se zde i listy zaměřené na historii Brna či přírodu ve městě. Zcela unikátní je pak pracovní list zabývající se vznikem a využíváním zahrad, kdy se děti stávají zahradním architektem a samy se snaží vytvořit zahradu podle rozložení budov v areálu. Své výtvary mohou okamžitě porovnávat s dobovým řešením.⁸⁴

V této chvíli bohužel ani jedna ze zahrad nenabízí možnost projít si areál s pomocí naučné stezky. V případě vily Löw-Beer se návštěvník setká na úvodní tabuli s doporučením, jak areál může projít, ale nezíská už další informace během procházky. Naopak vila Stiassni nabízí možnost projít zahradu po jednotlivých informačních panelech, ale pro návštěvníka neexistuje plánec či letáček, kde by bylo možné zjistit, kde všude se tabule nacházejí. Může se tak stát, že část tabulí zůstane návštěvníky neobjevena, protože je přehlédnou.

3.2 Lektorované aktivity

Žádná z brněnských vil v této chvíli nenabízí stále lektorované aktivity ve svých zahradách. Všechny čtyři vily nabízejí možnost projít si zahradu s průvodcem, buď se zahradníkem nebo zahradním architektem, pouze v rámci speciálních prohlídek během tematických dní a akcí – významné státní svátky, den brněnských vil, den otevřených zahrad atd. Jediná vila Stiassni se tyto speciální prohlídky snaží zařadit do běžného provozu a v této chvíli nabízí komentované prohlídky zahrady vždy jeden víkend v měsíci.

Na všech objektech jsou komentované prohlídky s průvodcem oblíbenou aktivitou a bývají vyhledávány širokou veřejností. Budí velký zájem nejen u českých návštěvníků, ale i zahraničních. Prohlídky jsou však vedeny pouze v českém jazyce, což odhaluje potenciál, jak rozšířit nabídku objektů i o cizojazyčné možnosti pro zahraniční turisty.

⁸⁴ MUZEUM BRNĚNSKA. *Vila Löw-Beer. Vila dětem* [online]. 2020 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vilalowbeer.cz/cz/pro-skoly/vila-detem>.

Nejnáročnější pro všechny brněnské vily a jejich zahrady se stala akce „Víkend otevřených zahrad“. Tato akce vznikla ve Velké Británii již na konci minulého století.⁸⁵ Projekt se postupně prosadil na celoevropské úrovni. V České republice se konal poprvé v roce 2010 a to pod záštitou Národního památkového ústavu. Do programu se zapojují navštěvovaná místa otevřená veřejnosti i běžně nepřístupné zahrady. Akce si za svůj cíl stanovila zvýšit informovanost a povědomí lidí o zahradním umění, zahradní architektuře, parcích, zahradách a veřejných prostorech. Zároveň představuje jednotlivé objekty a jejich příběhy, které návštěvníkům přinášejí užitek z poznání. Zahrady se liší svým historickým významem, ekologickým přístupem, designem, dendrologickou sbírkou i zajímavými příběhy. Kromě klasických zahrad se do akce zapojují i ovocné sady, náměstí, historické hřbitovy, kláštery, arboreta či botanické zahrady.⁸⁶

3.2.1 Edukační programy v zahradách

Nejstarší z vil brněnského kvarteta, vila Löw-Beer, nabízí čtyři edukační programy. Každý je zaměřen na jinou věkovou skupinu. V hlavní roli je samotný dům a jeho estetické a technické řešení. Zahrada se stává hlavním dějištěm edukačního programu pouze pro mateřské školy. Děti objevují hravou formou faunu vilové zahrady. Celým programem je kromě lektora provází veverka Věrka, podle níž nese program název „*Dobrodružství s veverkou Věrkou*“.⁸⁷

Jurkovičova vila v Brně je spravována Moravskou galerií. Ta má ve své nabídce edukační programy pro mateřské školy až střední školy. Většina z nich se koná v některé z budov Moravské galerie. Zahrada Jurkovičovy vily je prezentována v rámci všech edukačních programů, které se konají v domě, ovšem pouze dva se přímo zabývají prezentací zahrady

⁸⁵ Akce se ve Velké Británii nazývá *Open Garden & Squares Weekend* a poprvé se konala v červnu 1998.

⁸⁶ VÍKEND OTEVŘENÝCH ZAHRAD. *Víkend otevřených zahrad* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vikendotevrenychzahrad.cz/>.

⁸⁷ MUZEUM BRNĚNSKA. *Vila Löw-Beer. Naše nabídka pro školy* [online]. 2020 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vilalowbeer.cz/cz/pro-skoly/nase-nabidka-pro-skoly>.

jako samostatné památky zahradního umění. V ostatních případech je zahrada považována pouze za vizuální doplnění k budově samotné a nepracuje se s areálem.⁸⁸

„*Co nám roste na zahrádce*“ je program zaměřený na mateřské školy. Děti pracují především s myšlenkou zahrady jako součásti rodinného domu, její estetickou a praktickou funkcí. Sledují se proměny zahrady v toku času a výstupem je vytvoření návrhu zahrádky z vlastních výtvorů.⁸⁹ Program „*Zpátky do zahrádky*“ prezentuje žákům prvního stupně základních škol zahradu jako organickou součást Jurkovičovy vily. Pracuje s propojováním rostlinných prvků v interiéru se samotnou podobou zahrady okolo budovy. Žáci tvoří návrh výzdoby z rostlinných motivů a do areálu návrh instalace z přírodnin. U starší ročníku je pak program upraven a žáci si mohou vyzkoušet návrh vlastního domu se zahradou.⁹⁰

Národní památkový ústav se dlouhodobě snaží zvýšit povědomí široké veřejnosti o památkách zahradního umění. I v nabídce edukačních programů na různých objektech můžeme vidět snahu neprezentovat pouze samotnou budovu a historii s ní spojenou, ale i zahrady a parky obklopující objekty.⁹¹ V případě vily Stiassni se edukační programy zaměřují především na architektonické řešení vily a na život bohatých brněnských vrstev ve 20. a 30. letech. Zahrada je prezentována jako organická část celkového řešení parcely, ale není jí již více věnován prostor k interpretaci.

Edukační programy jsou nabízeny pro žáky od mateřských škol po střední školy. Zahrada je prezentována v edukačním programu pro mateřské školy a 2. stupeň základní školy. „*Obytná zahrada, zahrada jako prostor pro hru*“ prezentuje žákům mateřských škol soukromou zahradu jako prostor ke hře, ke sportu, k odpočinku i zábavě. Děti si vytvářejí

⁸⁸ MORAVSKÁ GALERIE. *Jurkovičova vila. Edukační programy pro 2. stupeň ZŠ* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://moravska-galerie.cz/program/skoly/edukacni-programy-pro-2-stupen-zs/>; MORAVSKÁ GALERIE. *Jurkovičova vila. Edukační programy pro střední školy* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://moravska-galerie.cz/program/skoly/edukacni-programy-pro-stredni-skoly/>.

⁸⁹ MORAVSKÁ GALERIE. *Jurkovičova vila. Edukační programy pro mateřské školy* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://moravska-galerie.cz/program/skoly/edukacni-programy/>.

⁹⁰ MORAVSKÁ GALERIE. *Jurkovičova vila. Edukační programy pro 1. stupeň ZŠ* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://moravska-galerie.cz/program/skoly/edukacni-programy-pro-1-stupen-zs/>.

⁹¹ Viz. HAVLŮJOVÁ, Hana a Petr HUDEC, ed. *Památková edukace v historických zahradách a parcích: příklady dobré praxe*. Praha: Národní památkový ústav, 2018. ISBN 978-80-7480-125-9.

návrh vlastní obytné zahrady, kdy pracují s přírodninami přímo v zahradním prostředí. „*Architektura a zahradní kompozice, zakládání obytných zahrad*“ je edukační program vedený podobným stylem jako předchozí. Žáci druhého stupně základních škol pracují především s vlastní imaginací a místem, prostorem, perspektivou, světlem a stínem či geometrickými tvary. Celkově je program zaměřen především na funkci zahrady a je spojován s výtvarnou tvorbou.⁹²

Objekt zapsaný na Seznam světového dědictví UNESCO se ve svých edukačních programech zabývá především samotným domem a jeho estetickou, praktickou či kulturní funkcí. Jako jediná z vil nabízí vila Tugendhat edukační programy i pro vysoké školy. S prostorem zahrady, která dům obklopuje se pracuje pouze v jednom případě. Program „*Souhra architektury a přírody ve vile Tugendhat*“ je zaměřen na žáky mateřské a základní školy. Přizpůsoben je podle věku a počtu žáků konkrétní skupině. Komentovaná prohlídka obytných prostor je propojena se zahradou. Žáci si vyzkouší, jaké to je být zahradní architekt, dozvědí se informace o místních rostlinách a zvířatech, se kterými se mohou v brněnských Černých Polích setkat. Starší žáci se seznámí s postavou Markéty Roderové-Müllerové, zahradní architektkou, která v zahradě vily Tugendhat „zdůraznila prázdnotu“.⁹³

3.3 Doprovodné sezónní akce

Jednotlivé zahrady brněnského vilového kvarteta spadají pod různé instituce, což vede k tomu, že především v rámci sezónních akcí se provoz jednotlivých zahrad velice liší. Všechny čtyři nabízejí možnost si prostor zahrady pronajmout pro soukromé akce. V případě vily Löw-Beer a vily Stiassni se velice často jedná například o svatby či část obřadů. Naopak nejméně využívaná v rámci soukromých akcí je Jurkovičova vila.

Jurkovičova vila spadá pod správu Moravské galerie, která využívá venkovní prostory především pro kulturní akce spojené s vernisážemi nových výstav v interiérech. Část výstav se odehrává také v zahradě. Akce se konají v rámci tzv. vilového dne či v rámci

⁹² NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Vila Stiassni v Brně. Edukační programy pro školy* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vila-stiassni.cz/cs/Edukacni-programy-pro-skoly>.

⁹³ VILA TUGENDHAT. *Villa Tugendhat. Edukační programy* [online]. 2021 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.tugendhat.eu/edukacni-programy/>.

„Víkendu otevřených zahrad“. Jurkovičova vila se také každoročně zapojuje do akce „Hradozámecká noc“ pořádané Národním památkovým ústavem.⁹⁴ Vila Tugendhat se zaměřuje především na kulturní akce, které navozují atmosféru 30. let a jsou atraktivní pro brněnské obyvatele. Často se jedná o divadelní představení, letní kino či taneční lekce v zahradě. V rámci těchto akcí se tak spíše snaží vytvořit komunitu místních návštěvníků, kteří by se na památku opakovaně vraceli. Zahrada se v tomto případě stává pouze prostorem, ve kterém se jednotlivé akce konají.⁹⁵

Vila Löw-Beer má poměrně velký počet akcí konajících se v zahradě. Spojeny jsou často s kavárnou, která se v zahradě nachází. Podobně jako v případě vily Tugendhat největší počet akcí je zaměřen na kulturní akce pro brněnské obyvatele – koncerty, letní kino, divadelní představení, ochutnávky vína či kávy. Nabízí také zahradní workshopy pro děti, kdy si malý návštěvníci mohou projít zahradu s botaničkou.⁹⁶ Doprovodné akce jsou velice populární. Místní obyvatelé často navštěvují tuto zahradu z důvodu bezplatného vstupu. V zahradě se nachází také kavárna, která poskytuje zázemí pro delší návštěvy rodin s dětmi.

Nejvíce doprovodných sezónní akcí pořádá v této chvíli vila Stiassni. Tyto akce na rozdíl od předchozích jsou většinou zaměřeny na oživení tradic, které se ve vile dodržovaly v období první republiky. Tradičně konanou akcí jsou „Velikonoce u paní Hermíny ve vile Stiassni“. Celodenní program pro děti navazuje na zvyky dodržované už za manželů Stiassných. V květnu se koná „Den vily Stiassni“, při kterém je možnost navštívit vnitřní části běžně nepřístupné návštěvníkům a v zahradě je konán doprovodný program – představení prvorepublikových automobilů, přehlídka dobové módy, ukázka historického šermu atd. V zahradě se přes léto koná i letní kino či hudební produkce. Velkým lákadlem jsou

⁹⁴ MORAVSKÁ GALERIE. *Jurkovičova vila* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://moravska-galerie.cz/kontakt/jurkovicova-vila/>.

⁹⁵ VILA TUGENDHAT. *Villa Tugendhat* [online]. 2021 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.tugendhat.eu/>.

⁹⁶ MUZEUM BRNĚNSKA. *Vila Löw-Beer* [online]. 2020 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vilalow-beer.cz/cz/>.

sportovně zaměřené akce, v rámci kterých je možnost si vyzkoušet tenis na kurtech, projet se na koni v zahradě, zúčastnit se šermířského turnaje či trénovat lukostřelbu v zahradě.⁹⁷

3.4 Využití moderních technologií

Moderní technologie mají dnes už nezastupitelnou roli v prezentování památek kulturního dědictví. Stejně tak je tomu i v případě památek zahradního umění. Zahrady jsou prezentovány na webových stránkách jako součást jednotlivých vil a jsou k nim přidávány informace o jejich architektuře, historii, návrhu i dnešním využití. Webové stránky jsou také hlavními informačními kanály, přes které se návštěvníci mohou seznámit s doprovodnými sezónními akcemi konajícími se v zahradách. Mimo vlastní webové stránky jsou jednotlivé památky prezentovány v rámci různých turistických stránek – Kudy z nudy, Iconic Houses, Open House Brno, Go to Brno apod. Jednotlivé objekty mají také své vlastní sociální sítě.⁹⁸ Informace o jednotlivých zahradách jsou prezentovány i v rámci mapových serverů např. Mapy.cz, Google Maps. Žádný z objektů ovšem nenabízí programy či aplikace pro moderní technologie, které by mohly nahradit samoobslužné prohlídky a informace v papírových průvodcích a na informačních tabulích.

Vila Stiassni, Tugendhat a Jurkovičova vila jsou součástí databáze Brněnský architektonický manuál. Tento webový portál spravuje seznam moderní architektury v Brně od roku 1880 až do 1989. Je zde prezentován základní informativní text o objektu, dobové fotografie i fotografie současného stavu. Webové stránky nabízejí také několik poznávacích stezek, během kterých se návštěvník seznámí s okruhem architektury v dané oblasti. Vila Löw-Beer se v tomto seznamu nenachází ovšem v rámci jedné ze stezek vede trasa okolo domu. Všechny objekty v Brněnském architektonickém manuálu jsou označeny číslem na chodníku před budovou. V případě významnějších staveb se zde nachází také tabulka s QR kódem, kde se návštěvník dozví informace o stavbě. V rámci manuálu nejsou prezen-

⁹⁷ NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Vila Stiassni v Brně* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vila-stiassni.cz/cs>.

⁹⁸ Ve všech případech se využívá nejvíce platforma Facebook a Instagram. Jurkovičova vila bývá pravidelně prezentována i v rámci účtu Moravská galerie na YouTube. Vila Stiassni využívá také platformu Twitter, ovšem není na ni výrazně aktivní a přidává příspěvky spíše nárazově, pokud se koná speciální událost.

továny pouze soukromé domy, ale také nájemní domy, administrativní budovy, průmyslové a technické stavby, budovy restaurací, kaváren, hotelů, sakrální stavby, sportovní areály, školy, lázně, divadla, výstavní pavilony i vybavení interiérů.⁹⁹

⁹⁹ DŮM UMĚNÍ MĚSTA BRNA a STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO. *Brněnský architektonický manuál* [online]. 2022 [cit. 2022-06-04]. Dostupné z: <https://www.bam.brno.cz/>.

4 Sestavení sylabu pro zahradu vily Stiassni

Průvodcovské texty jsou ovlivněny několika faktory – požadavky doby, úrovní autorských textů, odlišnými názory, náhledy i schopnostmi určit jejich kvalitu. V českém prostředí se výrazně prosadila forma, která rozlišuje informace základní a informace rozšiřující. Této podobě průvodcovského textu se říká tzv. scénářový typ. Scénářový typ je graficky rozdělen do dvou částí. V levé části se nachází informace důležité a v pravé části informace doplňkové. Autoři průvodcovských textů by měli vycházet ze základních didaktických zásad – brát ohled na schopnost návštěvníka vnímat informace na určitém místě po určitou dobu. Historický úvod by měl být rozdělen do celé prohlídky. V úvodu by měla zaznít základní fakta a během prohlídky by se pak na těchto faktech mělo stavět. Součástí průvodcovského textu mohou být i grafické a fotografické přílohy. Ty dávají průvodci možnost více vnímat informace, které návštěvníkům předávají. Přílohy by však neměly zatěžovat textovou část. Za samotným textem je vhodné uvést a vysvětlit další terminologické pojmy, architektonické prvky, uměleckohistorické termíny atd.¹⁰⁰

4.1 Charakteristika zahrady

V druhé polovině 19. století se začíná zahradně-architektonická tvorba výrazně uplatňovat u soukromých objektů vilového typu. Nejprve šlo především o objekty s letním či krátkodobým bydlením majetnějších vrstev, ale na přelomu století se význam začíná měnit. Ve dvacátých a třicátých letech 20. století se jednalo už o celoroční bydlení středních a vyšších středních vrstev. Manželé Stiassni se v roce 1929 přestěhovali do své luxusní vily, kterou obklopovala zahrada, jejíž rozloha přesáhla tři hektary. Zahrada byla vytvořena za pomoci tradiční dendrologické skladby. Pasáže poblíž domu byly pojaty formálně. Prostor reagoval na využití jednotlivých částí domu. Do kompozice byly zasazeny sportovní prvky – plavecký bazén a tenisový kurt. Součástí byla i hospodářská část obsahující vytápěné skleníky a ovocný sad. Díky osudu domu v druhé polovině 20. století si zahrada zachovala původní rozsah. Prostor byl nejvíce proměněn až na počátku osmdesátých let. Byly provedeny do-

¹⁰⁰ KUBŮ, Naděžda. *Metodika průvodcovské činnosti na hradech, zámcích a dalších zpřístupněných památkách*. Praha: Národní památkový ústav, 2014, s. 48-56. ISBN 978-80-7480-007-8.

sadby dřevin, změněna kompozice, květinové záhony nahrazeny keřovými skupinami. Obnova zahrady vily Stiassni se stala z metodického hlediska výjimečným počinem. Předpokládá se návrat většiny skladebných prvků upomínající na třicátá léta, aby byl prostor, co nejvíce představen v původní funkci a kompozici ukazující vývoj tohoto typu rodinného bydlení. Zároveň se navrátily původní funkční náplně jednotlivých celků.¹⁰¹

Pojetí zahrady u vily Stiassni je v rámci Brna zcela výjimečné. Plocha je tvořena krajinářskou kompozicí, do které je zasazeno několik budov, systém cest, prvky podporující moderní sportovní životní styl i části určené pro reprezentaci a hospodářské využití. Mimořádná pozornost byla věnována tomu, aby vila a zahrada tvořily harmonický celek. Terasy navazují na obytné místnosti domu a vila vytváří impozantní kulisu v prostoru zahrady. Kompozičně nejdůležitější je předsazená lodžie navazující na jižní zahradní parter s výhledy na obzor a na východní květinový parter.¹⁰²

4.2 Plán interpretace

Z výše uvedené charakteristiky je vidět, že zahrada vily Stiassni v sobě skrývá mnoho interpretačních linek. Pro vytvoření vhodného průvodcovského sylabu zaměřeného na zahradu je třeba si připravit vhodný návrh interpretace. Interpretační trojúhelník nám ukazuje vztahy mezi místem nebo předmětem (fenomémem), lidmi seznamujícími se fenoménem (návštěvníci) a osoby nebo věci zprostředkávající interpretaci (interpretátor). Uprostřed tohoto trojúhelníku se nachází hlubší významy, které formulujeme do podoby sdělení. Zároveň je však třeba pracovat s jednotlivými rohy trojúhelníku samostatně. Průvodce buduje úctu

¹⁰¹ ZÁMEČNÍK, Roman. Památkové metody obnovy v péči o historické zahrady a parky: výběr z aktuálních akcí na jižní Moravě. *Památková péče na Moravě = Monumentorum Moraviae tutela: sochařství a památková péče: sculpture and presevation of monuments*. Brno: Národní památkový ústav, 2016, **18**, s. 72-75. ISSN 1214-5327.

¹⁰² KROUPA, Petr. Stavba vily. KROUPA, Petr, Vlasta LOUTOCKÁ, Pavlína PETROVÁ a Petr SVOBODA. *Vila Stiassni: 90 pohnutých let*. Brno: Národní památkový ústav, Metodické centrum moderní architektury v Brně, 2017, s. 62. ISBN 978-80-7480-098-6.

k místnímu dědictví. Návštěvník získává zájem a vytváří si vlastní reakci. Fenomén je přeměňován na zážitky.¹⁰³

V rámci interpretačních strategií se pracuje s několika různými pojmy, které dohromady vytváří návrh, podle kterého se lze řídit. Základním stavebním kamenem interpretační strategie je určit si fenomén. Jev, která se dá jasně definovat pro určité místo a zdůraznit jedinečnost daného fenoménu od jemu podobných. Fenomén je následně identifikován v obecnějším téma. V obou případech by se mělo jednat o pouze krátké výrazy a neměla by být využito popisných vět. Větou je vyjádřeno sdělení – hlavní myšlenka interpretace. Sdělení v sobě skrývá jakousi „hlubší pravdu“, univerzálnost či obecnou platnost. Větou specifikované sdělení v interpretaci vůbec nemusí být zmíněno. Návštěvník by měl být veden k tomu, aby k němu dospěl samostatně, což zvyšuje úspěšnost interpretace. Pro usnadnění procesu poznávání interpret využívá různých komunikačních prostředků a technik, tzv. nášlapných kamenů.¹⁰⁴ Mezi nášlapné kameny patří vyprávěn, ilustrace, předvádění předmětů, povzbuzení představivosti, ale i srovnávání, polidštění předmětů, využívání protikladů či citáty slavných osob či lidí spojených s daným fenoménem. Z tohoto základu se následně pracuje s jednotlivými fakty. Informace podporující sdělení a přispívají k pochopení daného sdělení.¹⁰⁵

V případě vily Stiassni se cílovou skupinou stávají návštěvníci areálu. Jde o různé věkové skupiny od studentů až po seniory. Převažují lidé středního věku a rodiče s dětmi. Kognitivním cílem se stává povědomí o existenci vily Stiassni a využití její zahrady jako prvorepublikového soukromého pozemku, který je příkladně meziválečné památky zahradního umění. Za afektivní cíl bylo stanoveno nadšení návštěvníka pro lokalitu. Konativním cílem je definována snaha chránit podobné památky, přispívat na jejich obnovu a pravidelně

¹⁰³ LUDWIG, Thorsten. *Interpretační průvodce: Jak se podělit o místní dědictví s ostatními* [online]. Praha: Ústav pro interpretaci místního dědictví ČR, z.ú., 2019, s. 9-11. [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://interpret-europe.net/wp-content/uploads/2021/06/czech.pdf>.

¹⁰⁴ Výraz je odvozen z anglického termínu „stepping stone“.

¹⁰⁵ LUDWIG, Thorsten. *Interpretační průvodce: Jak se podělit o místní dědictví s ostatními* [online]. Praha: Ústav pro interpretaci místního dědictví ČR, z.ú., 2019, s. 14-15, 38. [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://interpret-europe.net/wp-content/uploads/2021/06/czech.pdf>.

je navštěvovat a objevovat jejich prostor. Presentace areálu je založen na představení zahrady jako památky zahradního umění z období meziválečných let. Prostor není pouze zahradou s reprezentační funkcí, ale také s funkcí rekreační a hospodářskou. Na příběhu této určité zahrady je unikátní následná snaha navrátit ji původní podobu, která byla vedena v rámci obnovy velice citlivou cestou. Tyto fakta nám následně vytvořily rámec pro specifikování trasy. Průvodce bude vždy pracovat s uzavřenou skupinou ve venkovních prostorech vily. Jeho hlavním prostředkem budou rétorické prostředky doplněné o sledování prostoru kolem sebe. Pro větší zapojení návštěvníků do procesu jsou důležité i otevřené otázky. Na ty často nemusí návštěvník odpovídat rovnou, ale už pouhé položení může v posluchačích vyvolat snahu si vnitřně odpovědět. Návrh interpretace byl následně zpracován do tabulky.

Tab. 1 Návrh interpretace pro prohlídkovou trasu zahrady vily Stiassni

Fenomén	Téma	Sdělení		
Zahrada vily Stiassni	Prvorepubliková soukromá zahrada	Zahrada vily Stiassni je příkladem meziválečné památky zahradního umění rozdělené na tři části, které byl citlivou obnovou navrácen původní ráz vyvolávající pocit bohatství a prvorepublikového luxusu.		
1. fakt	Význam	Nášlapné kameny	Otevřené otázky	Uspořádání skupiny/pomůcky
Jedná se o meziválečnou památku zahradního umění.	Přiblížení zahrady a zařazení do časového rámce, ohromení prostorem, význam památky zahradního umění	Vyprávění průvodce, příběh o vzniku vily, význam areálu v rámci brněnských vil	Co asi vedlo majitele vytvořit tak velkou zahradu? Proč se rozhodli pro takové řešení pozemku? Jak si meziválečnou zahradu představujete Vy?	Začátek prohlídky v jižní zahradě, odkazy během celé prohlídky

2. fakt	Význam	Nášlapné kameny	Otevřené otázky	Uspořádání skupiny/pomůcky
Zahradu lze rozdělit do 3 částí odlišných svou funkcí.	Sledování detailů v prostoru, vnímání funkcí zahrady, sympatie, nostalgie	Sledování prostoru kolem sebe, porovnání reality s dobovými fotografiemi	Jak byste zahradu rozdělili Vy? Co za části tu dnes vidíte? Liší se dnešní zahrady od těch meziválečných?	Během celé prohlídky, práce s fotografiemi a informačními panely – jižní parter, trvalkové záhony, skleníky, sad
3. fakt	Význam	Nášlapné kameny	Otevřené otázky	Uspořádání skupiny/pomůcky
Zahradě byl citlivě navrácen původní ráz meziválečné památky zahradního umění.	Okouzlení přírodou, nadšení, zájem o proces obnovy, souhlas s památkovou péčí	Vyprávění průvodce, porovnání reality s fotkami před rekonstrukcí, vzpomínky pamětníků	Jaké rozdíly vidíte mezi fotografiemi a dnešním stavem? Chtěli byste vrátit zahradám jejich vzhled z doby vzniku? Jak byste postupovali Vy u obnovy zahrady?	Během celé prohlídky, práce s fotografiemi a informačními panely – tenisové kurty, terasa u lodžie, bazén, horní část pozemku

4.3 Trasa prohlídky

Základní myšlenkou celé trasy je představení zahrady jako velkolepého prostoru z období první republiky, který v sobě spojuje různé funkce – reprezentační, relaxační a hospodářskou. Návštěvníci postupně procházejí mezi jednotlivými částmi, aby mohli vnímat rozdíly a porovnávat jejich formu mezi sebou. Celkové převýšení pozemku je neuvěřitelných 28 metrů¹⁰⁶, proto je třeba přistupovat k trase obezřetněji a nevolit prudká stoupání či klesání. Z provozních důvodů byl za počátek trasy zvolen bod ve spodní části pozemku, u kterého se nachází vstup do areálu. Turisté začínají u jednoho z nejimpozantnějších pohledů na vilu Stiassni. Jižní parter tvořený zatravněnými plochami a záhony s růžemi představuje prostor odpočinkového parku. Po mlatových cestičkách se skupina přesune k tenisovým kurtům, kdy se návštěvníci seznámí s faktem, že zahrada nebyla vytvořena pouze pro reprezentaci,

Obr. 1 Mapa areálu s vyznačenými zastávkami trasy

¹⁰⁶ Pozemek se nachází mezi ulicemi Hroznová a Preslova. Nadmořská výška ve spodní části je 240,40 m n.m., v horní 268,99 m n.m. Celkové převýšení zahrady je tedy 28,5 metrů.

ale i odpočinek a sportovní vyžití majitelů. Následuje nejreprezentativnější pohled na dům přes trvalkové květinové záhony zdůrazňující modernost areálu a dobové trendy. Důraz na inovativní přístup v dobovém vybavení zahrady je dáván i v rámci prvorepublikového bazénu nacházejícího se na rozhraní reprezentativní a hospodářské zahrady. Severní části pozemku dominují dva skleníky odkazující na hospodářskou funkci. Návštěvníci mají možnost najít v zahradě pozůstatky ovocného sadu a zároveň si vychutnat pohledy do Pisáreckého údolí. Poslední etapa trasy klesá do poloviny pozemku a končí u domu vrchního zahradníka. Informace pro průvodcovský text byly čerpány z dostupné literatury, která se problematikou historie vily a její zahradou zabývá. Zároveň bylo využito průvodcovského textu pro komentované prohlídky interiérů a zkušeností a znalostí současného zahradníka, který několikrát vedl komentované prohlídky v rámci státních svátků.¹⁰⁷

Pro grafické zaznačení bylo využito již existujících map areálu vily Stiassni. Součástí těchto map je kromě samotného mapového pole také legenda a piktogramy zobrazující základní pravidla během pohybu v zahradě. Mapa pracuje s číslicemi v kroužku od 1 do 9 popisující jednotlivé objekty v zahradě. V návrhu trasy je pracováno s tímto plánkem, protože se s ním setká nejčastěji nejen návštěvník, ale také průvodce. Tato mapa je využívána na všech reklamních materiálech i na informačních panelech v areálu. Prohlídková trasa zahradou vede po zastaveních označených bílými číslicemi v černém čtverci (od 1 do 7). Jednotlivé číslice označují pasáže v průvodcovském sylabu. Trasa postupuje protisměru

¹⁰⁷ Viz. ČERNÁ, Iveta, Kateřina KONEČNÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Jakub PERNES, Petr SVOBODA, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Stopy textilních magnátů v Brně: Löw-Beer, Stiassni, Tugendhat*. Brno: Muzeum Brněnska, 2017. ISBN 978-80-906690-2-4.; KONEČNÁ, Kateřina, Vlasta LOUTOCKÁ, Petr SVOBODA a Roman ZÁMEČNÍK. *Vila Stiassni: stručný průvodce památkou*. Brno: Národní památkový ústav, Metodické centrum moderní architektury v Brně, 2016. ISBN 978-80-7480-070-2.; KROUPA, Petr. Stavba vily. KROUPA, Petr, Vlasta LOUTOCKÁ, Pavlína PETROVÁ a Petr SVOBODA. *Vila Stiassni: 90 pohnutých let*. Brno: Národní památkový ústav, Metodické centrum moderní architektury v Brně, 2017, s. 47-66. ISBN 978-80-7480-098-6.; ZÁMEČNÍK, Roman. 70 let od úmrtí Antonína Frömla, vrchního zahradníka rodiny Stiassni. *Zprávy památkové péče: časopis státní památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav – ústřední pracoviště, 2013, 73(4), s. 358-359.; ZÁMEČNÍK, Roman. Památkové metody obnovy v péči o historické zahrady a parky: výběr z aktuálních akcí na jižní Moravě. *Památková péče na Moravě = Monumentorum Moraviae tutela: sochařství a památková péče: sculpture and preservation of monuments*. Brno: Národní památkový ústav, 2016, 18, s. 61-85. ISSN 1214-5327.; ZÁMEČNÍK, Roman. Zahrada vily Stiassni – příklad prvorepublikového zahradního umění. *Zprávy památkové péče: časopis státní památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav – ústřední pracoviště, 2013, 73(4), s. 317-323.

hodinových ručiček a využívá systém cest v zahradě. V případě přesunu od stanoviště 5 ke stanovišti 6 může být využito tří alternativních možností. Průvodce podle potřeb návštěvníků může vést prohlídky po cestách nebo se vydat skrz zatravněné plochy.

4.4 Návrh sylabu

VILA STIASSNI V BRNĚ

PRŮVODCOVSKÝ SYLABUS PRO ZAHRADU

Text na levé straně obsahuje závazné informace, které musí každý průvodce znát a interpretovat je návštěvníkům.

Text na pravé obsahuje doplňkové informace. Průvodce je nemusí interpretovat návštěvníkům, ale měl by je znát (pro případné dotazy návštěvníků).

Text psaný kurzívou obsahuje organizační pokyny pro průvodce.

Prohlídka začíná v zahradě pod vilou. V případě potřeby může začínat už u vstupní brány. Průvodce vyzve návštěvníky, aby se přesunuli k bílým lavičkám s výhledem na vilu a zkontroluje vstupenky (pozor na počet návštěvníků a čas prohlídky). Spočítá, zda jsou na místě všichni návštěvníci. Během výkladu stojí průvodce vždy čelem k návštěvníkům.

Úvod (u bílých laviček s výhledem na vilu)

Vážení návštěvníci,

vítám Vás ve vile Stiassni [šťasny], která je od roku 2009 ve správě Národního památkového ústavu.

Vila Stiassni je typickým příkladem jedné z mnoha brněnských vil, které vznikaly v meziválečném období pro movité židovské továrníky. Tuto vilu si nechal postavit textilní továrník Alfred Stiassni pro sebe, svou manželku, Hermine Stiassni, a dceru Suzanne podle návrhu významného brněnského architekta Ernsta Wiesnera.

Několik parcel pro stavbu domu bylo zakoupeno v roce 1924. Vznikl tak pozemek o celkové rozloze 35 037 m² a manželé za něj zaplatili 180 000 korun prvorepublikové měny. Vznikla tak jedna z největších brněnských soukromých parcel, která kromě své příznivé jihozápadní polohy disponovala i nádhernými pohledy do okolní kopcovité krajiny. Dům uprostřed zahrady byl stavěn mezi lety 1927-1929. Zároveň s ním vznikala zahrada. V době, kdy byl dům vystavěn byla parcela zasazena mezi sady, vinicemi a přilehlým lesem. V okolí se další stavby začaly objevovat velice pomalu.

Alfred Stiassni byl od roku 1907 společníkem v továrně Gebrüder Stiassni. Hermine Stiassni (rozená Weinmann) vlastnila akcie Západočeského báňského spolku, iniciovala stavbu paláce Morava. Stiassni měli také zisk z nájemních domů. Řada z nich byla napsána na dceru Susanne. Domy se nacházely na Cihlářské, Mlýnské, třídě kpt. Jaroše, Burešově, na Poříčí atd. Celkem vlastnila rodina 8 nájemních domů.

Mezi významná díla Ernsta Wiesnera patří Česká banka Union (dnes Český rozhlas Brno), Palác Morava na Malinovského náměstí, interiéry Moravské (dnes Komerční) banky na náměstí Svobody, krematorium na Ústředním hřbitově či jiné vily (Münz, Stain, Neumark, Haas atd.).

Dnes má zahrada výměru 32 174 m². Část pozemku byla využita pro silnice ulic Hroznová a Preslova.

<p>Základní kompoziční schéma zahrady vytvořil Ernst Wiesner. Na jeho vizi navázal architekt, který koncept dále rozvinul ve vysoce reprezentativní zahradu. Bohužel se k zahradě nezachovala žádná původní plánová dokumentace. Za autora zahrady je považován architekt Otto Eisler, ale autorství se zatím nepodařilo doložit.</p> <p>Jižní parter, který se nachází před námi, je tvořen pečlivě upravovanou travnatou plochou, která přecházela v podrostová trvalková nebo keřová společenstva kolem vzrostlých stromů. Ve volné ploše dominovalo několik samostatně stojících stromů a keřů.</p>	<p>V některých pramenem se pracuje s hypotézou, že autorem je vídeňský zahradní architekt Albert Esch. Tomu nasvědčují nepřímé skutečnosti publikované v dobové literatuře.</p> <p>Stromy: buk lesní/buk Rohanů (<i>Fagus Sylvatica Rohanii</i>), vrba bílá/vrba náhrobní (<i>Salix alba Tristis</i>), bříza bělokorá (<i>Betula alba</i>), smrk ztepilý (<i>Picea excelsa</i>), douglaska tisolistá (<i>Pseudotsuga douglasii</i>) Keře: mišpule obecná (<i>Mespilus germania</i>), tis červený (<i>Taxus baccata</i>) aj.</p>
<p>Zastavení u tenisových kurtů</p>	
<p>Ve 20. letech 20. století získávají zahrady novou funkci. Zahrada už nemá pouze funkci okrasnou a užitkovou, ale slouží k odpočinku, reprezentaci a utužování tělesné kondice. Zahradách se postupně začínají objevovat prvky jako kuželkárny, soukromé bazény či tenisové kurty. Tenis byl za první republiky velmi populární. Právě tenisové kurty již byly finančně náročnější a dokazovaly tak dobré majetkové poměry svých majitelů. Manželé Stiassni byli milovníky sportu, a proto se není čemu divit, že i jejich zahrada obsahovala prostor vymezený pro sportování. Ze vzpomínek pamětníků víme, že instruktorem paní Hermine byl Ferdinand Kossek, který pracoval v bance a zároveň byl vyhledávaným tenisovým instruktorem.</p> <p>Povrch tenisového kurtu je antukový. Antukový povrch je i dnes velmi oblíbený. Hráči umožňuje skluz, díky kterému může být hráč dřívě u míče.</p>	<p>Asi nejznámějším milovníkem tenisu v meziválečném Československu se stal Vlasta Burian. Ten si na pozemku své vily v Praze na Hauspalce nechal vytvořit soukromý tenisový kurt.</p> <p>Kurty jsou odděleny od vily dvoujítou řadou jírovců koňských (<i>Aesculus hippocastanum</i>).</p> <p>Jedním z nejstarších stromů na pozemku je téměř dvoustletý dub v jihovýchodní části zahrady u branky pro bioodpad. V těchto místech se pravděpodobně nacházela služební branka i za manželů Stiassni.</p>

	<p>Slovo antuka pochází z francouzského „en tout cas“ – „za všech okolností/za každého počasí“. Antuka vzniká rozdrčením břidlice, střešních tašek nebo cihel. Díky tomu je cenově velmi dostupný. Nevýhodou je jeho náročná údržba. Antukové kurty musí být válcovány a pravidelně kropeny.</p> <p>Kurty byly opraveny za pomoci Českomoravské asociace podnikatelek a manažerek a dnes je možné si ho pronajmout.</p>
Trvalkové záhony	
<p>Od zahradní lodžie směrem k východu navazuje na terasu reprezentativní květinový parter zdůrazněný výsadbou katalpy nádherné (<i>Catalpa bignonioides</i>). Je zde vytvořena osa dlážděnou cestou z plochých na sucho kladených kamenů a opticky je ukončena půlkruhovým odpočívadlem.</p> <p>Po obou stranách jsou 50 m dlouhé květinové záhony, které jsou odděleny nízkými zimostřezovými plůtky (<i>Buxus sempervirens</i>) na pět samostatných oddílů. K osazení bylo převážně využito vytrvalých vyšších květin volených s ohledem na barevnost, dobu kvetení a výškovou gradaci. Od vyšší rostlin po stranách přechází až do nízkých společenstvem mezi spárami v dlažbě.</p> <p>Na tomto místě je dobré si říci něco více o využívání vily. Manželé Stiasni opustili</p>	<p>Pohled na vilu přes trvalkové záhony je považován za jeden z nejkrásnějších pohledů na dům. Architekt Ernst Wiesner tento pohled zařadil i do svého portfolia.</p> <p>Trvalkové záhony dle dobových záznamů mohly obsahovat: plamenka latnatá (<i>Phlox paniculata</i>), ostrožka stračka (<i>Delphinium x cultorum</i>), zavinutka podvojná (<i>Monarda didyma</i>), mák východní (<i>Papaver orientale</i>), třapatkovka nachová (<i>Echinacea purpurea</i>), denivka plavá (<i>Hemerocallis fulva</i>), chrpa horská (<i>Centaurea montana</i>), kosatec sibiřský (<i>Iris sibirica</i>), šalvěj hajní (<i>Salvia nemorosa</i>), třapatka dřípátá (<i>Rudbeckia laciniata</i>), krásnoočko kopinaté (<i>Coreopsis lanceolata</i>), hvězdnice novobelgická (<i>Aster novii-belgii</i>), záplevák zahradní (<i>Helenium x hybridum</i>), šanta hroznovitá (<i>Nepeta racemosa</i>), orlíček kanadský (<i>Aquilegia canadensis</i>), kakost velkoplátečný (<i>Geranium platypetalum</i>), náprstník červený (<i>Digitalis purpurea</i>) aj.</p> <p>Za manželů Stiasni byla u záhonů vysazen strom katalpy trubačovitě (<i>Catalpa bignoni-</i></p>

<p>dům v roce 1939. Za druhé světové války vilu obsadila německá státní policie a dům sloužil jako tzv. „Offizierkasino“. V květnu roku 1945 ve vile přenocoval prezident Edvard Beneš. Od té doby se budově začalo přezdívát tzv. vládní vila. V druhé polovině 20. století zde pak nocovali důležité vládní návštěvy, když přijeli do Brna. V roce 2009 získal vilu do správy Národní památkový ústav a po mnohaleté obnově ji v prosinci 2014 zpřístupnil návštěvníkům.</p>	<p>oides). Strom pochází z teplých oblastí Severní Ameriky kolem řeky Mississippi, Střední Ameriky, Indie a východní Asie. Zhruba v 18. století se začala vysazovat v některých zámeckých parcích u nás. Najdeme ji například v Židlochovicích nebo v Hrušovanech.</p> <p>Edvard Beneš navštívil poprvé vilu na konci války – 12.-16. května 1945. Pozemek přešel v roce 1946 pod národní správu a v srpnu 1952 ji získal komunistický krajský národní výbor. Následně zde nocoval například egyptský prezident Násir, Chruščov, Fidel Castro či většina našich československých prezidentům.</p>
Lodžie	
<p>Zahradní kompozice prezentuje jeden z příkladů možného ztvárnění vilových zahrad. Objevují se zde prvky volné krajinářské úpravy s formálními kompozičními prvky. Před průčelím vily byly zřízeny obytné terasy s květinovými záhony. Od ulice vede na nádvoří přímá lipová alej s příjezdovou cestou. Před východním průčelím se rozprostírají reprezentativní trvalkové záhony, skrz které jsme právě prošli.</p> <p>Zahradu je možné rozdělit na jižní a severní část. Část jižní, pod vilou, byla vytvořena jako soukromý prostor, kde hlavní roli hrají porosty stromů a keřů s průhledy na vilu. Severní část pak využívá daleké výhledy do okolní krajiny. Celý zahradní systém je spojen pomocí mlatových cestiček.</p>	<p>Příjezdová cesta s lipovou alejí je od zbytku zahrady oddělena živým plotem z habru (<i>Carpinus betulus</i>).</p> <p>Před jižním průčelím můžeme dnes najít záhony s červenými růžemi. Dle svědectví dcera zahradníka Frömla se zde nacházely původně růže bílé barvy. Na barevných akvarelech však můžeme najít květiny červené. Možné vysvětlení spočívá v tom, že by se původně mohlo jednat o kombinaci červených tulipánů a bílých růží, které v době malby ještě nevykvetly.</p>

Kromě architekta Wiesnera a zahradního architekta měl velice důležitou roli vrchní zahradník, který pečoval o celý pozemek. Tuto pozici zastával na vile Antonín Fröml. Pan Fröml byl jediným vrchním zahradníkem na vile Stiassni a proto je nasnadě, že zasahoval do budoucí podoby zahrady. Zahradnímu řemeslu se vyučil ve Velkých Opatovicích v tamní zámecké zahradě. Navštěvoval Český pomologický ústav v Brně-Bohunicích. Před nástupem do služby u rodiny Stiassni pracoval také jako zámecký zahradník v Černé Hoře u Rájce a v Mladé Boleslavi. Díky svým dlouholetým zkušenostem se správou zámeckých zahrad šlechtických rodů pozitivně ovlivnil budoucí vzhled parcely. Rodina bydlela na pozemku i po emigraci manželů Stiassni do zahraničí a z areálu se vystěhovala až po konci druhé světové války.

Paní Hermína byla sama velice vášnivou zahradnicí a rozhodně se podílela na úpravách zahrady. Zajímavostí je, že velice nenáviděla pampelišky. Podle vzpomínek, jakmile v zahradě uviděla pampelišku vydloubla ji a celkově neměla ráda, když pampelišky kvetly.

Antonín Fröml se narodil 10. června roku 1887 ve Velkých Opatovicích u Jevíčka jako nemanželský syn Marie Frömlové. Po dvouletém učení absolvoval půlroční praxi ve velkém výrobním zahradnictví ve Vídni. Zastával místo prvního příručního v zámecké obchodní zahradě barona Gutmanna v lázeňském městě Bad Vöslau u Vídně. Poté pracoval v dolnorakouské obci Langau u barona Rothschilda. Než začal pracovat u manželů Stiassni, pracoval v pro rodinu Stiassni na jejich vile Hroznová 7. V roce 1921 získal velkou výstavní bronzovou medaili za vystavené ovoce a v roce 1924 stříbrnou medaili za vystavené okurky, hortenzie, bramboríky a diplom za vypěstované květiny. Získal také pochvalný dopis od samotného císaře Karla za květinové dekorování na zámku v Schöbrunnu ve Vídni. V Schöbrunnu vyhrál také první cenu při dekorování stolů a sálů. Zemřel během 2. světové války 20. března 1943 ve věku 55 let na infarkt myokardu v Brně-Komíně, kde si s manželkou postavil rodinný dům.

Bazén	
<p>Bazén na pozemku vily nevznikl společně s domem. První písemná stopa je z roku 1934, proto je stavba bazénu odhadována někdy mezi léty 1934-1938.</p> <p>Bazén navazuje na kamenné schodiště od terasy před lodžii. Plocha kolem něj je vytvořena kombinací volně uložených kamenů a zatravněných spárů. Bazén doplňovala ještě dřevěná převlékárna.</p> <p>V 70. letech bylo rozhodnuto o rekonstrukci bazénu. V rámci obnovy vily bylo plánováno, že k bazénu přibude budova sauny. K výstavbě sauny však nedošlo. Bazén byl několikrát opravován o tom nám svědčí i novější vrstvy, které lze vidět na kusu původního bazénu. Během poslední obnovy mezi roky 2012-2014 bylo rozhodnuto, že bude vybudována funkční replika bazénu zachovávající vzhled prvorepublikové zahrady.</p>	<p>Technologie výstavby bazénu odpovídá dobovým standardům. Bazén tvoří kombinace železobetonového jádra, izolační vrstvy, cementové malty a vrstvy obkladaček. V době vzniku byl však keramický obklad u soukromých bazénů spíše výjimkou.</p> <p>Na původní konstrukci (asfaltová izolace, betonová konstrukce, glazované kachle) postupně přibýly další vrstvy (dvojnásobně prováděná zeleně probarvovaná cementová vrstva, další cementová vrstva, šedá hydroizolační stěrka a novodobý modrý nátěr).</p> <p>Nad plaveckým bazénem se rozprostíraly travnaté květinové louky se skupinami dřevin a solitérními stromy (buk lesní, lípa malolistá, jírovec maďal, smrk pichlavý, javor mléč, bříza bělokorá, borovice vejmutovka aj.). Travnaté porosty přecházely v užitkový sad ovocných dřevin.</p>
Skleníky	
<p>Severní část zahrady byla určena pro hospodářské účely. Byly zde skleníky, pro jejichž vytápění sloužila výtopna s vysokým komínem, několik pařenišť, ovocný sad a políčka pro pěstování zemědělských plodin.</p>	<p>Ve sklenících se speciálně pěstovaly orchideje, kterými se dekorovaly interiéry. Celoročně se zde také pěstovaly žampiony. Produkce zeleniny a ovoce se na zimu zavařovala a přebytky, které se do začátku nové sezóny nespotřebovaly, věnovala rodina do chudobinců a nemocnic.</p>

<p>V sadu se nacházela bohatá skladba stromů např. meruňka obecná (<i>Prunus armeniaca</i>), třešeň ptačí (<i>Prunus avium</i>), švestka domácí (<i>Prunus domestica</i>), višěň turecká (<i>Prunus mahaleb</i>), hrušeň obecná (<i>Pyrus communis</i>), morušovník bílý (<i>Morus alba</i>), morušovník černý (<i>Morus nigra</i>), teploplodec černoplodný (<i>Aronia melanocarpa</i>).</p> <p>Hospodářský zahrada musela z velké části ustoupit stavbě třípatrové ubytovny, hospodářského objektu a trafostanice vzniklé v říjnu 1974. Nynější skleníky pochází z konce roku 1985. Dnes slouží budova ubytovny Metodickému centru moderní architektury. Na místě hospodářského objektu a trafostanice stojí přednášková budova od architektů Milana Raka a Aleny Režné ze studia Archteam.</p>	<p>Projekt vydal SÚRPMO (Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů). Návrh vypracoval Ing. arch. Kamil Fuchs a Ing. arch. Adéla Jeřábková.</p> <p>Stavba získala několik ocenění, např. cenu Grand Prix architektů v kategorii novostavba v roce 2015 nebo The International Architecture Awards v roce 2016.</p>
Dům vrchního zahradníka	
<p>Jak je vidět samotná budova vily není na pozemku jediná. U vstupní brány se nachází dvě budovy – byt pro řidiče a stáj pro koně (dnes pokladna). Na čestném nádvoří se pak nachází budovy garáží a dům vrchního zahradníka.</p> <p>Zde se s Vámi budu loučit. Zahradu si můžete znovu projít, popřípadě se dozvědět další informace na bílých informačních panelech v areálu.</p>	
<p><i>Průvodce se všemi rozloučí. Pozve na prohlídku interiérů vily Stiassni, dalších brněnských vil, případně na nějakou zajímavou akci konanou ve vile Stiassni.</i></p>	

Závěr

Památky zahradního umění jsou nedílnou součástí kulturního dědictví. Lidé tvořili a tvoří úžasné krajinářské kompozice za účelem zábavy, praktičnosti i oddychu. I po dlouhých staletích si stále dokážeme vychutnat krásu prostoru, který vznikl pro někoho jiného v naprosto odlišné době. Živá příroda se nám stává vstupem do myšlení našich předchůdců. Architekti projektující venkovní prostory se museli postavit problému dočasnosti a pomíjivosti přírodní krásy. Pracovali se zahradami tak, aby byly krásné a funkční v době svého vzniku i po desetiletích využívání, kdy stromy vyrostly a zmohtnuly, proměnily krajinu a staly se dominantami okolí. Historické zahrady, parky, sady, vinice a spousta dalších jsou v novém tisíciletí populárními turistickými cíli. Západoevropské památky zahradního umění se mohou těšit dlouholetému zájmu nejen návštěvníků, ale i odborníků, kteří se snaží zprostředkovat turistům podstatu zahrad a pracují s nimi jako kulturním dědictvím s potřebou jejich zachování pro budoucí generace. V českém prostředí mají tyto myšlenky pozdější start a v mnoha oblastech se nachází teprve na svém začátku. Zámecké zahrady, anglické parky či hradní květinové terasy se v posledních desetiletích těší rostoucímu zájmu odborné i laické veřejnosti. Málo reflektovanou kategorií jsou zahrady vznikající na soukromých pozemcích na přelomu 19. a 20. století. V době, kdy vzniká prostor okolo domu především z důvodu rekreačního, ale stále si se sebou nese pozůstatky reprezentační funkce. V meziválečném období se stále více klade důraz také na hospodářskou užitečnost a praktičnost prostoru, ve kterém obyvatelé luxusních vil žijí.

Brněnské vilové kvarteto tvoří unikátní soubor brněnských domů přístupných široké veřejnosti. Budovy rozdílných stylů a myšlenek představují svou dobu a představy architektů či majitelů. Tyto prvky se neschovávají pouze v jejich zdech, ale byly představeny i ve venkovních prostorách. Zahrady mají tu výhodu, že nejsou ustrnulé v čase a neustále se vyvíjejí. Pro návštěvníka nepůsobí pocitem, že se zastavily v čase, ale kvetoucí stromy a květiny jim předávají pomíjivý charakter. Představují neustále se měnící obraz, který rámuje budovy u nich. Existuje velké množství způsobů, jak pracovat s památkou zahradního umění. Tradiční možností se staly informační tabule a průvodci, které si může návštěvník kdykoliv vzít a projít si prostor vlastním tempem. Zahrady bývají využívány k sezónním akcím, ale v žádné z nich není více reflektována zahrada jako samotná kulturní památka. Ve všech

případech je možné sledovat snahu využívat prostor jako podium pro objevování nových poznatků. Areál se nestává samotným nositelem informace, ale pouze zprostředkovatelem či atraktivním zpříjemněním celého objevovacího procesu. Zahraniční památky zahradního umění nebývají pouze rámem, ale samotným obrazem interpretace. Brněnské vily nabízejí edukační programy pro různé věkové kategorie, ale žádná z nich nenabízí možnost pohlédnout na zahradu jako na nositele kulturního dědictví. V jednotlivých institucích je vidět, že tento potenciál sice není zcela využit, ale je objeven a v nepřeborné nabídce využití zahrad se objevují první vlaštovky kvalitní prezentace zahrady jako památky zahradního umění.

Zahrada vily Stiassni je svojí rozlohou, dřevinou skladbou i hlubokou obnovou fenomenálním příkladem meziválečné soukromé zahrady. Obří prostor nabízí návštěvníkům možnost opustit vilovou čtvrť prvorepublikového Brna a objevit se v zeleném areálu, který evokuje představu lesoparku. Pod větvemi stromů se však schovává funkční zahrada vypracovaná s jasnou myšlenkou a účelem. Rozdělení jednotlivých částí bylo systematicky vymyšleno, aby se docílilo co největšího pohodlí a praktické prvky jsou krášleny romantickými scénériemi do Pisáreckého údolí. Takový prostor si zaslouží své vlastní komentované prohlídky a návrh sylabu je základním kamenem pro pravidelné lektorované výklady v areálu. Tvorba průvodcovského textu není ukončený proces. Zájem návštěvníků se mění stejně jako se mění zahrady kolem nich a v budoucnu bude třeba informace upravovat, rozšiřovat nebo naopak redukovat. Více pozornosti by si také zasloužil výzkum zaměřený na názory návštěvníků, kteří se podobných komentovaných prohlídek v památkách zahradního umění zúčastní. V zahraničí je zcela běžné pracovat s rozhovory, dotazníky a zprávami od návštěvníků.

Prezentace historických zahrad a parků jako památek zahradního umění nemá v českém prostředí dlouhodobou tradici. Události druhé poloviny 20. století přerušily náhled na zahrady jako samostatné památky. V posledních desetiletích můžeme sledovat postupné znovobjevení památek zahradního umění a jejich přínosu v prezentaci a interpretaci kulturního dědictví. Střední Evropa postupně objevuje potenciál, jenž je v západoevropských státech již mnoho let využíván. Česko postupně přebírá trendy od zbytku světa, ale zatím se zaměřuje především na dominanty svého kulturního dědictví – hrady a zámky. Velice pomalu se

objevují nové impulzy, aby se prezentace památek zahradního umění rozšířila i na další oblasti ať to jsou náměstí, sady, vinice či zahrady soukromého charakteru.

Sestavení sylabu pro prohlídkovou trasu v zahradě vily Stiassni je pouze prvním krokem. Všechny brněnské vily ať už jsou pod kteroukoli institucí se musí postavit dalším překážkám, než budou moci kvalitně využívat své zahrady jako památky zahradního umění a prezentovat veřejnosti tajemství a myšlenky schované v mlatových cestách a růžových záhonech. Česká republika se může pochlubit historickými zahradami na světové úrovni. Nejedná se pouze o geometrické zahrady francouzského typu, anglické parky, originální salety, stará arboreta či historická náměstí, ale také vilové zahrady. Koncept, který bývá přehlížen především z důvodu soukromého využívání těchto míst. Brno je známé svojí prvorepublikovou architekturou, ale dobové myšlenky a tendence se neschovávají pouze ve strohých fasádách funkcionalistických domů. Součástí vil byly jejich zahrady. Tito zelení svědci, kteří nemusí být na první pohled výrazní, v sobě schovávají ducha doby a jsou stejně unikátní jako budovy, které obklopují.

Seznam použitých informačních zdrojů

Tištěné zdroje

BAUMGARTNER, A.C.: Der Garten von heute, sein Aufbau und seine Ausgestaltung. Vídeň 1933.

ČERNÁ, Iveta a Dagmar ČERNOUŠKOVÁ. Mies v Brně – Vila Tugendhat. AMBROZ, Vladimír, Iveta ČERNÁ a Dagmar ČERNOUŠKOVÁ, ed. *Mies v Brně: vila Tugendhat*. Brno: Muzeum města Brna, 2012, s. 28-71. ISBN 978-80-86549-22-4.

ČERNÁ, Iveta, Kateřina KONEČNÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Jakub PERNES, Petr SVOBODA, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Stopy textilních magnátů v Brně: Löw-Beer, Stiassni, Tugendhat*. Brno: Muzeum Brněnska, 2017. ISBN 978-80-906690-2-4.

ČERNÁ, Jana a Michaela MURA. *Vila Löw-Beer, internát: vzpomínky na domov mládeže*. Brno: Muzeum Brněnska, p.o., 2021. ISBN 978-80-907655-6-6.

ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar a Iveta ČERNÁ, ed. *Villa Tugendhat 1980-1985*. Brno: Muzeum města Brna ve spolupráci s Ministerstvem kultury České republiky, 2015. ISBN 978-80-86549-76-7.

ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar a Petra SVOBODOVÁ. Löw-Beerovy vily. ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar, ed. *Löw-Beerovy vily a historie jedné podnikatelské rodiny*. Boskovice: MAS Boskovicko Plus, 2014, s. 45-52. ISBN 978-80-260-6713-9.

ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar a Tomáš ZAPLETAL. Válečné a poválečné osudy domu a jeho stavebníků. AMBROZ, Vladimír, Iveta ČERNÁ a Dagmar ČERNOUŠKOVÁ, ed. *Mies v Brně: vila Tugendhat*. Brno: Muzeum města Brna, 2012, s. 126-145. ISSN 1214-5327.

ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar. Dům Pod kopcem u Císařského lesa. BOŘUTOVÁ, Dana, ed. *Dušan Jurkovič: architekt a jeho dům*. Brno: Moravská galerie, 2010, s. 59-63. ISBN 978-80-7027-217-6.

GORYCZKOVÁ, Nad'a a Jakub Bachtík, ed. *Dědictví pout zbavené: 30 - památkových obnov, let demokracie = Heritage unbound: 30 restorations in 30 years of democracy*. Praha: Národní památkový ústav, 2019. ISBN 978-80-7480-141-9.

HÁJEK, Tomáš, Kamila, SVOBODOVÁ, Sylvie, MAJEROVÁ. Principles for designing tour routes in a historic garden and park. *Journal of Landscape Studies*. 2010, 3, s. 191-201.

HAVLŮJOVÁ, Hana a Petr HUDEC, ed. *Památková edukace v historických zahradách a parcích: příklady dobré praxe*. Praha: Národní památkový ústav, 2018. ISBN 978-80-7480-125-9.

HODOR, Katarzyna, Łukasz PRZYBYLAK, Jacek KUŚMIERSKI a Magdalena WILKOSZ-MAMCARCZYK. Identification and Analysis of Problems in Selected European Historic Gardens during the COVID-19 Pandemic. *Sustainability*. 2021, 13(3), 17 s. ISSN 2071-1050. Dostupné z: doi:10.3390/su13031332.

HRISTOV, Dean, Nikola NAUMOV a Petia PETROVA. Interpretation in historic gardens: English Heritage perspective. *Tourism Review*. 2018, 73(2), s. 199-215. ISSN 1660-5373. Dostupné z: doi:10.1108/TR-04-2017-0067.

HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby edukačního využití památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015. ISBN 978-80-7480-029-0.

HUDEC, Petr, ed. *Pomůcky pro realizaci edukačních aktivit v památkách zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav, 2016. ISBN 978-80-7480-067-2.

HUDEC, Petr. Lektorované aktivity v památkách zahradního umění. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 55-56. ISBN 978-80-7480-028-3.

JURKOVIČ, Dušan Samo. *Dušan Jurkovič: architektonické dílo: Galerie moderního umění v Roudnici nad Labem 24/2-27/3/2011: katalog*. Roudnice nad Labem: Galerie moderního umění v Roudnici nad Labem, 2011. ISBN 978-80-87512-01-2.

JURKOVIČ, Dušan. *Dušan Jurkovič. Výstava architektury a uměleckého průmyslu 1906*. Brno 1906.

JURKOVIČ, Dušan. *Gartenportal in slavischen Holzstil*. Der Architekt VI, 1900, s. 15.

KADLUBIEC, Radek. Využití moderních technologií při prezentaci památek zahradního umění. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 67-74. ISBN 978-80-7480-028-3.

KONEČNÁ, Kateřina, Vlasta LOUTOCKÁ, Petr SVOBODA a Roman ZÁMEČNÍK. *Vila Stiassni: stručný průvodce památkou*. Brno: Národní památkový ústav, Metodické centrum moderní architektury v Brně, 2016. ISBN 978-80-7480-070-2.

KOPECKÁ, Marie. Soukromý dům – věc veřejná. BOŘUTOVÁ, Dana, ed. *Dušan Jurkovič: architekt a jeho dům*. Brno: Moravská galerie, 2010, s. 94-96. ISBN 978-80-7027-217-6.

KORYČÁNEK, Rostislav, Vlasta LOUTOCKÁ, Veronika LUKEŠOVÁ, Andrea PTÁČKOVÁ, Petra SVOBODOVÁ a Lucie VALDHANSOVÁ. *Löw-Beer, Jurkovič, Stiassni, Tugendhat: brněnské vilové kvarteto*. Brno: Muzeum města Brna pro statutární město Brno a Jihomoravský kraj ve spolupráci s Domem umění města Brna, Moravskou galerií v Brně, Muzeem Brněnska a Národním památkovým ústavem, 2015. ISBN 978-80-86549-26-2.

KREJČIŘÍKOVÁ, Kamila a Přemysl KREJČIŘÍK. Obnova zahrady vily Tugendhat. ČERNÁ, Iveta a Lucie VALDHANSOVÁ, ed. *Vila Tugendhat: zahrada = the garden*. Brno: Muzeum města Brna, 2017, s. 32-85. ISBN 978-80-86549-67-5.

KREJČIŘÍKOVÁ, Kamila, Přemysl KREJČIŘÍK a Lucie VALDHANSOVÁ. Zahrada vily Löw-Beer. ČERNÁ, Iveta a Lucie VALDHANSOVÁ, ed. *Villa Tugendhat: zahrada = the garden*. Brno: Muzeum města Brna, 2017, s. 120-125. ISBN 978-80-86549-67-5.

KROUPA, Jiří a Ondřej JAKUBEC. Brněnská "krajinná okolí", zahrady a hřbitovy. KROUPA, Jiří, ed. *Dějiny Brna: 7, Uměleckohistorické památky, historické jádro*. Brno: Statutární město Brno, 2015, s. 749-804. ISBN 978-80-86736-46-4.

KROUPA, Petr. Stavba vily. KROUPA, Petr, Vlasta LOUTOCKÁ, Pavlína PETROVÁ a Petr SVOBODA. *Vila Stiassni: 90 pohnutých let*. Brno: Národní památkový ústav, Metodické centrum moderní architektury v Brně, 2017, s. 47-66. ISBN 978-80-7480-098-6.

KŘESADLOVÁ, Lenka a Marek ELRICH. Samoobslužné prohlídky památek zahradního umění. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 45-54. ISBN 978-80-7480-028-3.

KŘESADLOVÁ, Lenka. Od člověka k návštěvníkovi aneb Potřeba propagace památek zahradního umění. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 19. ISBN 978-80-7480-028-3.

KŘESADLOVÁ, Lenka. Současný stav prezentace, propagace a interpretace památek zahradního umění v ČR. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 10-13. ISBN 978-80-7480-028-3.

KUBŮ, Naděžda. *Metodika průvodcovské činnosti na hradech, zámcích a dalších zpřístupněných památkách*. Praha: Národní památkový ústav, 2014. ISBN 978-80-7480-007-8.

KUDĚLKA, Zdeněk. *Vila Tugendhat*. Brno: FOTEP, 2001. ISBN 80-902921-0-0.

LEHMANNOVÁ, Martina. *Jurkovičova vila v Brně*. Brno: FOTEP, 2013. ISBN 978-80-86871-20-2.

MERHAUT, Josef. *Jurkovičův dům*. Moravská orlice XLIV, č. 193, 26. srpna 1906.

NĚMEC, Josef, Josef JANEČEK, Jarmila KUTĚJOVÁ a Dagmar ČERNOUŠKOVÁ. Průběh obnovy a rekonstrukce vily Tugendhat v letech 1981-1985. ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar a Iveta ČERNÁ, ed. *Villa Tugendhat 1980-1985*. Brno: Muzeum města Brna ve spolupráci s Ministerstvem kultury České republiky, 2015, s. 26-34. ISBN 978-80-86549-76-7.

OLŠAN, Jiří. Doprovodné sezónní akce – Slavnosti v historických zahradách. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 57-66. ISBN 978-80-7480-028-3.

PETROVÁ, Pavlína a Petr SVOBODA. *Proměny domu*. KROUPA, Petr, Vlasta LOUTOCKÁ, Pavlína PETROVÁ a Petr SVOBODA. *Vila Stiassni: 90 pohnutých let*. Brno:

Národní památkový ústav, Metodické centrum moderní architektury v Brně, 2017, s. 79-92. ISBN 978-80-7480-098-6.

POLÁKOVÁ, Jana, ed. *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2007. ISBN 978-80-87104-14-9.

PTÁČEK, Ladislav a Tomáš RŮŽIČKA, ed. *Jak pře(d)kládat svět: základy dobré interpretace*. Brno: Nadace Partnerství, 2012. ISBN 978-80-904918-5-4.

SEDLÁK, Jan. *Slavné brněnské vily: 77 domů s příběhem*. Brno: Foibos Books, 2013. ISBN 978-80-87073-62-9.

SVOBODOVÁ, Petra. Vila Alfreda Löw-Beera v Brně. HANÁK, Jaromír, ed. *Rodinné domy Löw-Beerů: Brněnec, Brno, Půlpecen, Svitávka*. Rajhrad: Muzeum Brněnska, 2016, s. 44-53. ISBN 978-80-906196-6-1.

VŠETEČKA, Petr a Robert VÁCLAVÍK. Zahrada. BOŘUTOVÁ, Dana, ed. *Dušan Jurkovič: architekt a jeho dům*. Brno: Moravská galerie, 2010, s. 120-130. ISBN 978-80-7027-217-6.

ZÁMEČNÍK, Roman. 70 let od úmrtí Antonína Frömla, vrchního zahradníka rodiny Stiassni. *Zprávy památkové péče: časopis státní památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav – ústřední pracoviště, 2013, 73(4), s. 358-359.

ZÁMEČNÍK, Roman. Památkové metody obnovy v péči o historické zahrady a parky: výběr z aktuálních akcí na jižní Moravě. *Památková péče na Moravě = Monumentorum Moraviae tutela: sochařství a památková péče: sculpture and preservation of monuments*. Brno: Národní památkový ústav, 2016, 18, s. 61-85. ISSN 1214-5327.

ZÁMEČNÍK, Roman. Zahrada vily Stiassni – příklad prvorepublikového zahradního umění. *Zprávy památkové péče: časopis státní památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav – ústřední pracoviště, 2013, 73(4), s. 317-323.

ZATLOUKAL, Ondřej. Prezentace památek zahradního umění prostřednictvím expozice muzejního typu. HUDEC, Petr a Lenka KŘESADLOVÁ, ed. *Způsoby prezentace památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015, s. 75-82. ISBN 978-80-7480-028-3.

Internetové zdroje

DŮM UMĚNÍ MĚSTA BRNA a STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO. *Brněnský architektonický manuál* [online]. 2022 [cit. 2022-06-04]. Dostupné z: <https://www.bam.brno.cz/>.

LUDWIG, Thorsten. *Interpretační průvodce: Jak se podělit o místní dědictví s ostatními* [online]. Praha: Ústav pro interpretaci místního dědictví ČR, z.ú., 2019. [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://interpret-europe.net/wp-content/uploads/2021/06/czech.pdf>.

MEDEK, Michal, Blažena HUŠKOVÁ, Ladislav PTÁČEK a kol. *Čítanka interpretace*. Sdružení pro interpretaci místního dědictví ČR, z. s. 2016. Dostupné z <https://dobrainterpretace.cz/zdroje-informaci>.

MORAVSKÁ GALERIE. *Jurkovičova vila* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://moravska-galerie.cz/kontakt/jurkovicova-vila/>.

MORAVSKÁ GALERIE. *Jurkovičova vila. Edukační programy pro 1. stupeň ZŠ* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://moravska-galerie.cz/program/skoly/edukacni-programy-pro-1-stupen-zs/>.

MORAVSKÁ GALERIE. *Jurkovičova vila. Edukační programy pro 2. stupeň ZŠ* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://moravska-galerie.cz/program/skoly/edukacni-programy-pro-2-stupen-zs/>.

MORAVSKÁ GALERIE. *Jurkovičova vila. Edukační programy pro mateřské školy* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://moravska-galerie.cz/program/skoly/edukacni-programy/>.

MORAVSKÁ GALERIE. *Jurkovičova vila. Edukační programy pro střední školy* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://moravska-galerie.cz/program/skoly/edukacni-programy-pro-stredni-skoly/>.

MUZEUM BRNĚNSKA. *Vila Löw-Beer* [online]. 2020 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vilalowbeer.cz/cz/>.

MUZEUM BRNĚNSKA. *Vila Löw-Beer. Naše nabídka pro školy* [online]. 2020 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vilalowbeer.cz/cz/pro-skoly/nase-nabidka-pro-skoly>.

MUZEUM BRNĚNSKA. *Vila Löw-Beer. Vila dětem* [online]. 2020 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vilalowbeer.cz/cz/pro-skoly/vila-detem>.

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Vila Stiassni v Brně* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vila-stiassni.cz/cs>.

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Vila Stiassni v Brně. Edukační programy pro školy* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vila-stiassni.cz/cs/Edukacni-programy-pro-skoly>.

VÍKEND OTEVŘENÝCH ZAHRAD. *Víkend otevřených zahrad* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.vikendotevrenychzahrad.cz/>.

VILA TUGENDHAT. *Villa Tugendhat* [online]. 2021 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.tugendhat.eu/>.

VILA TUGENDHAT. *Villa Tugendhat. Edukační programy* [online]. 2021 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: <https://www.tugendhat.eu/edukacni-programy/>.